

DE KORHAAN

VOGELWERKGROEP HET GOOI EN OMSTREKEN

DE KORHAAN

verenigingsorgaan van de vogelwerkgroep het gooi e.o
verschijnt 6x per jaar

Redaktie : Henk Hardon
Andries Stoker
Wim Duurland

Redaktie adres : M. Simonszhof 84, 1216 LM Hilversum

Illustratie : pag. 98: R.Sinoo
pag. 99: W.Leurs

Typewerk : Inge Karsemeyer
Marian Harder
Joke Hardon

Verzending : Beb Dwars-van Achterberg, Prinsenstr. 15, 1211 LS Hilversum
tel. 035-233973

Het overnemen van artikelen is uitsluitend toegestaan na overleg met de redaktie

De redaktie behoudt zich het recht voor artikelen voor plaatsing te weigeren

De auteurs zijn zelf verantwoordelijk voor de inhoud van hun artikelen

INLEVEREN COPY : UITERLIJK 15 JANUARI

INHOUDSOPGAVE

- 90 : Van de redaktie
- 91- 93 : Programma
- 93- 94 : Bestuursmededelingen
- 94- 95 : Avifauna van het Gooi
- 95- 96 : Waar slapen de Sijzen uit het Vechtplassengebied
- 96 : Waarnemingen ganzen en zwanen in seizoen 1986/'87
De nieuwe vogelkalender 1987 is uit!
- 97- 98 : Worden ondersoorten van de Kauw in het Gooi niet herkend?
- 99-100 : Excursie Bergse Pad en Dammerkade
- 100-102 : Groene longen binnen de bebouwde kom van Hilversum
- 103-104 : Sperwers als prooi in het Spanderswoud
- 104-113 : Vogeltopografie
- 113-115 : Ontvangen literatuur
- 115-116 : Veldwaarnemingen
- 117-118 : Zure regen
- 119 : Index op auteur 19e jaargang Korhaan

VAN DE REDAKTIE

In de vorige Korhaan zat onbedoeld een intelligentie-test verborgen. Daar kwamen slechts vier reacties op, maar dat zegt natuurlijk niets. Het spreekt vanzelf dat iedereen wel gezien heeft dat de wandeltocht van Baarn naar Huizen in 1986 niet 40 jaar later was, maar 50 jaar later dan die in 1936. Alle VWG-leden geslaagd dus, behalve de redactie, die er pas achter kwam toen de hele oplage al verzendklaar stond en er niets meer gecorrigeerd kon worden. Sorry hoor, we zullen proberen dit voortaan te voorkomen.

In het tijdschrift 'Dutch Birding' troffen we enige tijd geleden een uitgebreid artikel aan over de topografie van vogels, waarvan wij meenden dat dit voor een groot deel van onze leden interessant zou zijn. We zijn de redactie van 'Dutch Birding' daarom dankbaar voor de verleende toestemming om het artikel in zijn geheel over te nemen. U vindt het in deze Korhaan op pagina 104 e.v.

Verder in deze Korhaan enkele bijdragen van eigen leden, waarvan we eigenlijk best nog wel wat meer zouden kunnen gebruiken. Onder onze ruim 400 leden moeten er toch nog wel enigen te vinden zijn, die ons aan een (of een paar!) goed(e) artikel(en) kunnen helpen. Of althans aan gegevens om er een goed artikel van te maken. We zijn benieuwd.

Bij deze Korhaan treft U ook weer de acceptgirokaart aan voor de contributie over 1987.

In dit verband willen wij er op wijzen, dat vorig jaar door een misverstand een aantal leden slechts f 18,50 contributie heeft betaald, inplaats van de verschuldigde f 20,-. Misschien willen degenen die dit betreft zo vriendelijk zijn om van deze gelegenheid gebruik te maken om de ontbrekende f 1,50 alsnog aan ons over te maken, waarvoor onze hartelijke dank.

In afwijking van voorgaande jaren is de acceptgirokaart dit jaar alleen voor de VWG-contributie en niet meer voor het abonnement op "Het Vogeljaar". Hiervoor ontvangt U een aparte acceptgirokaart van de Stichting Het Vogeljaar.

Achter in deze Korhaan vindt U een index op auteur van onze jaargang 1985. Desgewenst kunt U deze er uit nemen (of copieëren) en bij de betreffende jaargang voegen.

Op pagina 117-118 een artikel over zure regen van de Vereniging Leefmilieu het Gooi, de Vechtstreek e.o. Deze vereniging vraagt ons tevens, de aandacht te willen vestigen op de mogelijkheid zich te abonneren op de knipselkrant. De kostprijs is f 7,50 per jaar voor 12 afleveringen. U kunt zich hiervoor opgeven bij het sekretariaat: Hoge Larenseweg 258, 1222 RM Hilversum.

ATTENTIE

ATTENTIE

ATTENTIE

Wegens verbouwwerkzaamheden is de zaal in de Goede Herkerk niet beschikbaar voor onze dia-lezingen op donderdag 27 november a.s. en donderdag 22 januari 1987.

Deze avonden zullen daarom worden gehouden in de ronde zaal van de Noorderkerk, Joh.Gerardtsweg 72 te Hilversum. Aanvang zoals gebruikelijk om 20.00 uur.

PROGRAMMA

- Zaterdag 29 nov. Ochtend/wandelexcursie naar de Egelshoek.
We verzamelen om 8.45 uur op de parkeerplaats tegenover het vliegveld Hilversum.
De excursie staat onder leiding van Adri Vermeule.
- Maandag 8 dec. Werk-kontaktavond, aanvang om 20.00 uur in de Godelinde-scholengemeenschap te Naarden.
- Zondag 14 dec. Ochtend/wandelexcursie naar het Naarderbos en slikveldje.
We verzamelen om 9.15 uur bij de patattent aan het begin van het Naarderbos.
U kunt als volgt in het Naarderbos komen, met de auto richting Lelystad net voor de Hollandsche Brug de afslag Muiderberg, aan het eind van de afrit rechtsaf. De patattent is direkt aan uw linkerhand.
- Zondag 11 jan. Ochtend/wandelexcursie naar de Amsterdamsewaterleiding-plassen in Loenerveen. De excursie staat onder leiding van Dhr. van Bergeik.
We verzamelen om 8.30 uur op het Oosterspoorplein te Hilversum
Opgeven voor 9 januari bij Joke Hardon-v.Velsen tel. 02154-18804.
- Maandag 12 jan. Werk-kontaktavond in de Godelinde-scholengemeenschap te Naarden, u bent om 20.00 uur weer van harte welkom.
- Donderdag 22 jan. Vanavond houdt Gerard Dumey uit Delft een lezing over zeetrek Hij doet al jarenlang tellingen bij Scheveningen, en aan de hand van de daar verzamelde gegevens zal hij ons iets vertellen over de zeetrek. De lezing wordt gehouden in de Noorderkerk, Joh. Gerardtsweg 72 te Hilversum, aanvang 20.00 uur.
- Zaterdag 31 jan. Dag/autoexcursie naar de Flevopolder. Deze excursie zal onder leiding staan van Rick van den Akker, Fred van Klaveren, en Adri Vermeule.
We verzamelen om 8.15 uur op het Oosterspoorplein in Hilversum. Opgeven bij Joke voor 29 januari tel.02154-18804.
- Maandag 9 febr. Werk-kontaktavond, aanvang om 20.00 uur in de Godelinde-scholengemeenschap te Naarden.
- Zondag 22 febr. Ochtend/wandelexcursie naar de Huizerpier en Gooimeerkust.
We verzamelen bij het begin van de oude haven van Huizen, ('t Roefje) om 8.00 uur, de excursie staat onder leiding van Adri Vermeule en Jacob Verhey.
- Donderdag 26 febr. Dhr. C.Hey uit Rotterdam zal vanavond vertellen over onze talrijkste broedvogel: de Huismus. Dhr. Hey promoveerde op onderzoek naar de biologie van de Huismus. Zo heeft hij o.a. gekeken naar verschilpunten tussen vogels op het platteland en de stad.
Ook deze avond begint om 20.00 uur in de Goede Herderkerk aan de Simon Stevinweg 146 te Hilversum.

- Vrijdag 6 mrt. Avondexcursie door het landgoed Groeneveld.
We verzamelen voor het kasteel Groeneveld om 21.00 uur.
Uw auto kunt u op het parkeerterrein rechts naast het kasteel parkeren.
De excursie staat onder leiding van Yves Vogel, Jelle Harder en Adri Vermeule.
We hopen ook dit jaar weer een aantal Bosuilen te horen.
- Maandag 9 mrt. Werk-kontaktavond in de Godelinde-scholengemeenschap te Naarden, u bent om 20.00 uur weer van harte welkom.
- Zaterdag 21 mrt. Ochtend/wandelexcursie naar het Bergse pad, Spiegelpolder en Dammerkade.
We verzamelen om 7.00 uur op de parkeerplaats naast de R.K. Kerk in Ankeveen. De excursie zal onder leiding staan van Fred van Klaveren.
- Donderdag 26 mrt. Algemene ledenvergadering.
Na afloop van de algemene ledenvergadering zal ons lid Peter Vos dia's laten zien van zijn vakantie in Spanje. Deze avond wordt gehouden in de Goede Herderkerk Simon Stevinweg 146 te Hilversum om 20.00 uur.
- Zondag 5 april Ochtend/wandelexcursie Stichtse brug.
We verzamelen aan het eind van de Meentweg in Eemnes om 7.30 uur
De excursie staat onder leiding van
- Maandag 13 april Werk-kontaktavond, aanvang om 20.00 uur in de Godelinde-scholengemeenschap te NAARDEN.
- 24-25-26 april Voorjaarsweekend Vlieland.
Dit weekend brengen we door in de kampeerboerderij van de Fam. van Grindsven, Dorpstraat 181.
Wilt u mee, neem dan eerst contact op met Joke tel. 02154-18804, maak dan de beraamde kosten van f77.50 over op gironummer 2341621 t.n.v. Joke Hardon-van Velsen te Baarn.
Meenemen: slaapzak, sloop, verrekijker, laarzen, regen-kleding, warme kleding, wanten, muts enz. washand+ handdoek, thermoskan, brood voor vrijdagavond en voor zaterdagmorgen.
U wordt als u niet vanuit Hilversum vertrekt om 18.30 uur in Harlingen-haven verwacht, dit i.v.m. het kopen van de groepskaart, geef dit wel even door aan Joke als u niet naar Hilversum komt.
Geeft u zich zo snel mogelijk op, en maak uiterlijk vóór 24 maart Uw geld over!
Zo niet is deelname uitgesloten.
- Donderdag 7 mei De laatste lezing van dit seizoen zal verzorgd worden door Dhr. de Roper uit Arnhem, hij heeft drie tellingen gehouden in de Wetlands en moerassen van Turkye.
Deze tellingen hadden te maken met het project Birds of Turkey.
Dhr. de Roper zal ook iets vertellen over landschap, bevolking, zoogdieren en amfibieën.
De lezing wordt gehouden in de Goede Herderkerk, Simon Stevinweg 146 te Hilversum, aanvang 20.00 uur.
Let op de datum.

- Zaterdag 9 mei Ochtend/wandelexcursie Oppad-Kromme Rade.
Voor deze excursie verzamelen we ons om 6.30 uur bij het begin van het Oppad. Dit begin punt kunt u bereiken door vanaf de Vreelandse weg de brug over te gaan richting s-Graveland, daarna direkt weer de eerste brug links over. De excursie staat o.l.v. Adri Vermeule en Rick v.d. Akker.
- Maandag 11 mei Werk-kontaktavond, aanvang 20.00 uur. Dit is tevens de laatste werk-kontaktavond van het seizoen.
Godelinde-scholengemeenschap te Naarden.
- 22-23-24 mei Zelfverzorgings kampeerweekend. Dit weekend zal worden gehouden in Zuid-Limburg.
U kunt zich vast opgeven of informatie verkrijgen over dit weekend bij Joke Hardon, tel. 02154-18804.
- Zaterdag 6 juni Fietsexkursie langs de Vecht. Voor deze excursie verzamelen we ons bij de van Meurs Golfkartonfabriek aan de Franse Kampweg te Bussum. Vertrek 6.30 uur.
De excursie staat o.l.v. Adri Vermeule.

BESTUURSMEDEDELINGEN

Nieuwe leden:

					tel.:
Assink-Willemse, Mw.W.	Jac.v.Campenln.79	1222 KC	H'sum	035-858117	
Brink, R.G.W. v.d.	De Blauwe Wereld 25	1398 EM	Muiden	02942-3210	
Brink, W.J. v.d.	C.Huygenln. 10	1398 XH	Muiden	02942-3736	
Hanse Gooyer, C.J.	Gr.W.de Oudelaan 67	1412 AP	Naarden		
Jong, P.de	Nijverheidsln, ark 628	1382 LL	Weesp. kant.:	020-5962516	
Schepel, S.	Hoogstraat 20A	1381 VS	Weesp	02940-18702	
Kamphuis, F.	C.J.v.Houtenln 33	1381 CN	Weesp	02940-17478	
Hilster, Y.	Lage Klompweg 879	1383 PP	Weesp		
Wiegant, R.	Eikbosserweg 256	1213 SE	Hilversum	035-15446	
Jonges, G.	Lage Klompweg 880	1383 PP	Weesp	02945-3467	
Schram, H.	Graanoogst 16	3755 HP	Eemnes	02153-89503	
Natuur- en Vogelwacht "De Alblasserwaard"	Nic.Beetsstraat 312	2951 XN	Alblasserdam		
Cont.Milieubesch.Nrd.H.	Nicolaasstraat 26	1506 BB	Zaandam		
Eype, G.C.	Dobbestraat 5	1411 VW	Naarden	02159-47029	
Cornelissen, T.	Weegbree 23	1273 AN	Huizen	02152-60762	
Brandon, Mw. A.	Waldecklaan 27	1213 XV	H'sum	035-859329	
Busink, P.J.	P.de Hooghlaan 43	1213 BR	H'sum	035-48864	

Opgezegd:

Andriessen M.	Hilversum	Lammers,	Hilversum
Becker, H.	Amsterdam	Dorlandt, J.F.	Bussum
Gram magre, A.M.	Bussum	Reinboud, J.M.	Hilversum
Esseveld, F.	Naarden	Linden, P.v.d.	Hilversum
Hartman, H.	Hilversum	Ek, C.A.v.	Loosdrecht
Hessels, M.	Hilversum	Ley, J.v.d.	Almère
Mes, I.A.	Ankeveen	Mijnhout, W.	Hilversum
Schutterhelm, L.	Eemnes	Stipriaan, H.D.	Breukelen

Huisgen.lid:

Storm v.Leeuwen	Naarden	de Jong	Hilversum
Merriënboer, E.	Blaricum	Swart, S.	's-Graveland
VWG A.C.J.N.		Linden, Mw.v.d.	Hilversum
V.S.G. Limburg			

Overleden:

Grootes, J.P. Bussum

Adreswijzigingen:

NJN Afd.Laren/Blaricum p/a 't Paadje 31	1251 RH Laren	02153-86072
Vogelzang, F.	1106 ZD A'dam	
Ketelaar, C.	1244 RB Ankeveen	035-68549
Langebarg, G.	1241 AP K'hoef	035-62736
Maanen, R.v.	1274 ED Huizen	02152-68779
Noorderhaven, M.C.	1276 HD Huizen	02152-68995
Roor, B.	1273 GK Huizen	02152-64623
Smit, G.J.	1402 AS BUssum	02159-30043
Smit Jr.	idem	
Verhey, J.	3731 JP De Bilt	030-76483
Openb.Bibl.Bussum	1404 JB Bussum	02159-15703
Gouw, J.	3755 BA Eemnes	02153-10110

- In het verslag van de Algemene Ledenvergadering dd. 27 maart 1986 (zie Korhaan nr. 3) is abusievelijk vermeld dat de heren Grootes en Bloemendaal de kascontrole hebben verricht. Dit moet echter zijn de heren Meyer en Bloemendaal.
- De Propaganda-commissie is druk doende om voor de viering van het 20-jarig jubileum een programma samen te stellen. Hierop vooruit lopende kunt U wel nu reeds de datum 31 oktober in Uw agenda vastleggen. Een totaal programma zult U in de eerstvolgende Korhaan aantreffen.

AVIFAUNA VAN HET GOOI

Binnen een jaar is het zover. Op 31 oktober wordt het boek 'Vogels tussen Vecht en Eem' gepresenteerd. Tot nu toe was altijd gesproken en geschreven over de 'Avifauna van het Gooi'. Om diverse redenen is voor de eerstgenoemde titel gekozen. Op 31 oktober j.l., exact een jaar voor de verschijnings-datum, rolde bij de drukker een proeftekst van de eerste bladzijden van de pers. De overige tekst wordt via een speciale tekstverwerker ingevoerd. Aan het vergaren van kleurenlitho's en zwart-witfoto's en het vervaardigen van kaartmateriaal wordt hard gewerkt.

Minder opwekkende berichten zijn er over het financiële gedeelte. Het totale benodigde bedrag voor de realisatie is nog steeds niet bij elkaar gebracht. Desondanks is het besluit genomen een gebonden uitgave met kleurenfoto op de omslag uittebrengen.

Voor het nog resterende ontbrekende bedrag hopen wij op medewerking van de leden. Er zijn er bijna 500!

Met zijn allen moet het toch mogelijk zijn het gat te dichten.

Op welke wijze dit kan zal in de volgende Korhaan worden aangegeven.

VOGELTEKENING GEZOCHT VOOR PROMOTIE VAN ONZE AVIFAUNA

Bij de promotie van het boek over de avifauna van het Gooi e.o., dat tijdens ons jubileum in 1987 zal moeten verschijnen, zullen wij graag een zwart-wit tekening gebruiken van een typische vogelsoort die voorkomt in het beschreven gebied tussen Vecht en Eem.

Alle leden van onze vogelwerkgroep worden in de gelegenheid gesteld hiervoor tekeningen in te leveren. Aantal onbeperkt.

Men dient met de volgende regels rekening te houden:

- a. typische vogelsoort van ons gebied, afgebeeld in het biotoop.
- b. de tekening moet in zwart-wit gemaakt zijn en mag na de afsnede een maat van 30 x 40 cm of 33 x 49 cm hebben.
- c. de Avifauna-commissie beslist of een tekening bruikbaar is en zoja, welke het meest geschikt is voor vermenigvuldiging.
- d. de tekening moet voor reproductie bruikbaar zijn en mag niet gesigneerd worden. wel ruimte laten voor signering.
- e. op de achterzijde moeten naam, voorletters en adres van de tekenaar en de naam van de vogelsoort vermeld worden.
- f. diegenen die hun tekening terug willen hebben dienen duidelijk mee te delen dat terugzending verlangd wordt.
- g. een eventueel uitgekozen tekening zal, evenals de reproducties, door de tekenaar gesigneerd worden. De voor reproductie gebruikte tekening zal niet worden geretourneerd.
- h. voor de tekening kan geen vergoeding gegeven worden.
- i. bij beschadiging of zoekraken van ingezonden tekeningen kan de vogelwerkgroep daarvoor niet aansprakelijk gesteld worden.
- j. tekeningen dienen uiterlijk 1 februari 1987 in het bezit te zijn gesteld van het algemeen secretariaat van de Werkgroep Avifauna van het Gooi, J.Hardon-van Velsen, Dotterbloemlaan 39, 3742 ED Baarn, 02154-18804.
- k. de tekenaar van de eventueel uitgekozen tekening zal daarvan op de hoogte worden gebracht. De uiteindelijke beslissing van de commissie kan niet ter discussie worden gebracht.
- m. de tekening zal worden gedrukt en aan de eerste 600 kopers van het boek gratis worden uitgereikt. Het origineel wordt aan de drukker geschonken, die voor deze promotieactiviteit voor het boek geen kosten in rekening brengt.

WAAR SLAPEN DE SIJZEN UIT HET VECHTPLASSENGEBIED?

Deze vraag is opgekomen na het maken van de soortbeschrijving van de Sijzen voor de "Avifauna van het Gooi".

Er zijn enkele gegevens die duiden op overnachtingen in het Gooi, maar er zijn ook aanwijzingen dat de Sijzen wellicht nog verder vliegen om te gaan slapen. Om de in de aanhef van dit stukje gestelde vraag te kunnen beantwoorden zullen er gegevens moeten worden verzameld.

Wie van de leden heeft er in de vroege ochtend of aan het begin van de avond af en toe een uurtje tijd om op nog vast te stellen data en plaatsen op vluchten en vliegrichtingen van Sijzen te letten?

De verzamelde gegevens zullen de basis gaan vormen voor een in 1987/1988 uit te voeren onderzoek naar de slaaptrek van Sijzen.
Opgave s.v.p. zo spoedig mogelijk bij Adri Vermeule (tel.035-857492) of bij Dick Jonkers (tel.03434-51109).

WAARNEMINGEN VAN GANZEN EN ZWANEN IN HET SEIZOEN 1986/'87.

De afgelopen winter zijn er enkele weken lang tussen de polder Zeevang en de Noordpolder bij Muiden enkele duizenden ganzen (en enkele tientallen zwanen) te zien geweest. Dit verschijnsel kon vastgelegd worden aan de hand van waarnemingen van diverse vogelaars.

In gebieden waar de vaste pleisterplaatsen van ganzen en zwanen zijn wordt de aantalsontwikkeling bijgehouden door medewerkers aan de nationale ganzen- en zwanentellingen. Mochten er in de komende winter in het werkgebied van de Vogelwerkgroep Amsterdam of Het Gooi weer ganzen en zwanen verschijnen, dan ontvang ik graag gegevens daarover. Vooral waarnemingen op de hieronder genoemde teldata kunnen dan belangrijk zijn, t.w.:

- 1/2 nov. 1986: Grauwe Gans, Kleine Rietgans, Kleine en Wilde Zwaan
- 20/21 dec.'86: Kleine Rietgans, Brandgans, Kleine en Wilde Zwaan,
doch bij koud winterweer alle soorten ganzen en zwanen
- 17/18 jan.1987: alle soorten ganzen en zwanen
- 7/8 febr.'87: alle soorten ganzen en zwanen

Op aanvraag is op onderstaand adres een verslag verkrijgbaar van de ganzen-
tellingen in het seizoen 1983/'84.

Dirk Tanger
Santpoorterstraat 34
2023 DC Haarlem
tel. 023-275702

De nieuwe veertiendaagse Vogelkalender 1987 is uit!

Voor velen is het zo langzamerhand traditie geworden de veertiendaagse Vogelkalender van de Stichting 'Het Vogeljaar' aan te schaffen. De kalenders worden veelal verzameld omdat men als het jaar afgelopen is een magnifiek vogelboekje overhoudt. Prachtige, werkelijk van wereldformaat, foto's in kleur en interessante teksten met gegevens over de afgebeelde vogelsoorten die men in de vogelboekjes niet vindt.

De bruikbaarheid van de Vogelkalender is optimaal, een handig en niet te groot formaat (22 x 30 cm) waarvoor overal een plaatsje te vinden is, een goed leesbaar kalendarium en een unieke lay-out.

Op de vogelkalender 1987 staan afgebeeld: Pimpelmees, Wilde Zwaan, Grote Trap, Kievit, Roodborst, Grutto, Hop, Purperreiger, Gele Kwikstaart, Veldleeuwerik, Ralreiger, Spotvogel, Grasmus, Paapje, Regenwulp, Woudaapje, Zwarte Stern, Kleine Jager, Watersnip, Scholekster, Zwarte Mees, Middelste-Jager, Kuifeend, IJseend en Kolgans.

De prijs van deze kalender bedraagt f13,50. Deze is te bestellen door overmaking van dit bedrag op giro 4325 ten name van de penningmeester van het kalenderfonds, Bellaertsstraat 16, 6721 WB Bennekom, 08389-17024.

Als lid van de vogelwerkgroep kunt u deze magnifieke Vogelkalender ook bestellen bij Loes Hartog, B.Ingellaan 12, 1244 PA Ankeveen, 035-61905.

Indien u de kalender bij onze vogelwerkgroep bestelt krijgt de vogelwerkgroep van elke verkochte kalender een percentage. Hierbij steunt u ons, terwijl wij dit bedrag ieder jaar besteden aan een goed doel. Zo hebben wij bijvoorbeeld wel eens vogelasiels in het Gooi gesteund met deze gelden. Wacht niet te lang, want dan is de kalender misschien uitverkocht. Wij hopen de kalender tijdens alle ledenavonden in voorraad te hebben.

WORDEN ONDERSOORTEN VAN DE KAUW IN
HET GOOI EN OMGEVING NIET HERKEND?

Dick A. Jonkers

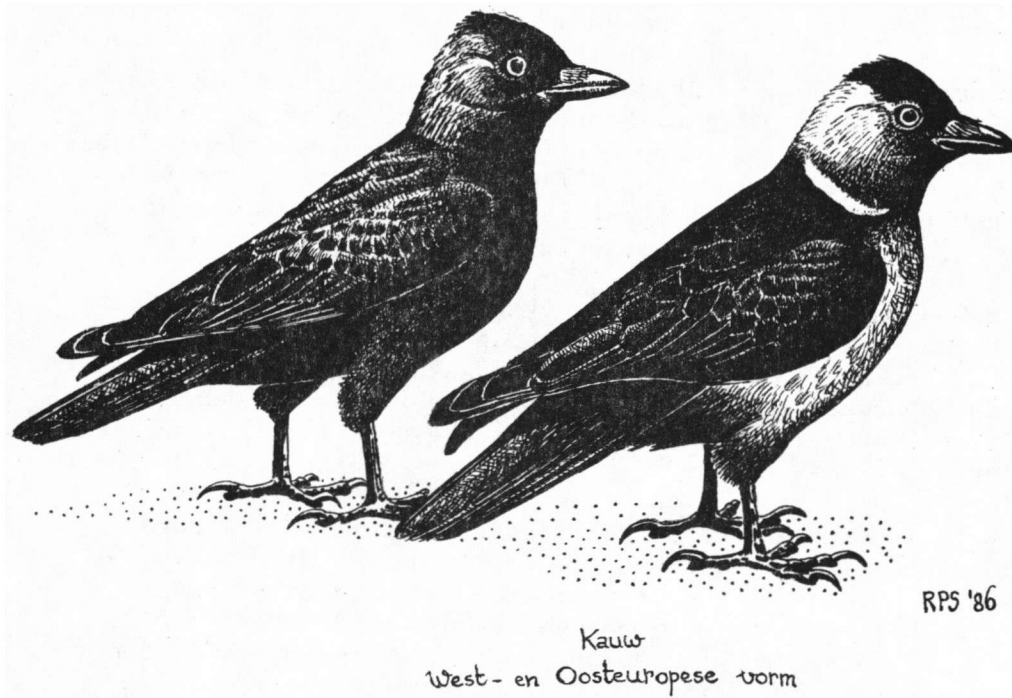
Tussen Vecht en Eem is de Kauw een talrijke broedvogel. Het grootste deel van de populatie verblijft hier zomer en winter. Groepen Kauwen zijn vrijwel overal in het gebied aan te treffen. De Eempolders herbergen er soms enkele honderden. Op de Naarder Eng bij Huizen komen er ook vele voor, evenals in de graslandgebieden ten westen van de 's-Gravelandse landgoederen. In het zuiden van het Gooi is onder andere bij Zonnestraal een plaats waar zich graag veel Kauwen ophouden. Voorts zijn overal in het gebied kleinere groepen te zien. Tijdens de najaarstrek komen ook overtrekkende groepen voor, wellicht overwinteren er Kauwen die niet in de streek broeden. Ongetwijfeld bevinden zich daar ook exemplaren uit noordelijk en oostelijk van ons land liggende broedgebieden tussen. De twee ondersoorten waar het om gaat komen tussen Vecht en Eem zeer zelden voor of worden niet herkend. Tussen het materiaal dat beschikbaar was voor de soortbeschrijving in de Avifauna van het Gooi en omstreken bevinden zich slechts enkele waarnemingen van ondersoorten van de Kauw. Omdat de Kauw talrijk voorkomt wordt de soort nauwelijks door waarnemers bekeken.

De Kauwen die in het gebied broeden behoren tot de ondersoort 'Corvus monedula spermologus', waarvan het verspreidingsgebied in West-Europa en Groot-Brittannië ligt. In Noord-Denemarken, Noorwegen en Zweden komt de ondersoort 'Corvus monedula monedula' voor en in Oost-Europa en Azië 'Corvus monedula soemmeringii'. Om na te gaan of de ondersoorten meer voorkomen dan uit de waarnemingen, die vanaf het begin van deze eeuw zijn verzameld, blijkt, is meer aandacht voor de Kauwen, speciaal in herfst en winter wenselijk.

Daarbij kan onderstaande tabel de waarnemers behulpzaam zijn. Men moet er wel op bedacht zijn dat de kenmerken lang niet altijd duidelijk te zien zijn en pas tot determinatie besluiten wanneer er zekerheid bestaat. Een gedetailleerde beschrijving bij het doorgeven van de waarneming is aan te raden.

Verschillen in verenkleed tussen ondersoorten van Kauwen:

	witte <u>halsvlek</u>	nek —	buik —
O.-Europese Kauw C.m.soemmeringii	groot	licht grijs	leigrijs
Noordse Kauw C.m.monedula	zeer klein tot ontbrekend	licht tot donker grijs	leizwart
Kauw C.m.spermologus	ontbreekt. zelden aanwezig	donker- silver- achtig	zwart

Bij de Oost-Europese Kauw contrasteert de lichtgrijze nek scherp tegen de zwarte schedelkap en vrijwel geheel zwarte rug. Bovendien valt de halvemaanvormige witte vlek aan de zijkant van de hals op. Zoals uit de tabel blijkt zijn de verschillen tussen de Noordse Kauw en de Kauw gering en kan de veldwaarnemer in eerste instantie proberen de Oost-Europese Kauw te onderscheiden.

Litteratuur:

1. Erz, W. 1968 Zum auftreten von "Halsbanddohlen" (*Corvus monedula* ssp.) in Westfalen. Ornithologische Sammelberichte aus Westfalen. Jahrgang 5. Heft 1:4-8.
2. Goodwin, D. 1976 Crows of the world. Cornwall University Press, Ithaca.
3. Herrochen, P. 1967 Het voorkomen van Oost-Europese Kauwen, *Corvus monedula soemmeringii* (Fischer) in België. Le Gerfaut 57(1):81-83.
4. Voous, K.H. 1960 Het voorkomen van Oost-Europese Kauwen (*Corvus monedula soemmeringii* Fischer) in Nederland in de winter 1948-1949. Limosa 33(3-4):128-134.

EXCURSIE BERGSE PAD EN DAMMERKADE

Ron van den Brink

De ochtendexcursie op 18 oktober, de landelijke vogelkijkdag, was nauwelijks afgelopen toen er even een doodse stilte heerste onder het groepje deelnemers. Werd er iets speciaals gezien of gehoord? Nee, er werd slechts gevraagd of iemand een verslagje van deze wandeling wilde maken. Een betere methode om het stil te krijgen is haast niet denkbaar. Als nieuwbakken lid van de vogelwerkgroep voel je je dan toch wel een beetje verplicht dit taakje op je te nemen. Opluchting alom.....

We begonnen de wandeling met ongeveer 16 man, even na achten, bij de kerk in Ankeveen. De eerste vogels werden in tuintjes en op daken gesignaleerd, imiterende Spreeuwen, Turkse Tortelpaartjes en een enkele Koolmees en Merel. Via een fietspad, waarop twee Vinken tussen de steentjes iets van hun gading zoeken, komen we in een water-, bomen- en struikenrijke omgeving. Ik realiseer me nu dat ik absoluut niet weet hoe het gebied hier heet, laat staan de namen van de paden en plassen. Hier zien en horen we een groepje Staartmezen, prachtige vogels. Winterkoning en Roodborst laten zich overduidelijk horen en een enkele keer vertonen ze zich, waarbij me opvalt dat de diverse vogelgeluiden moeilijk zijn te herkennen. Het is maar goed dat we niet allemaal van die onervaren oren hebben en ik neem aan dat Fred van Klaveren, die de tocht leidde, er ook wel enige tijd over gedaan heeft aler al die geluiden voor hem gesneden koek waren. Ik geef de moed dus nog maar niet op.

Verder met de excursie! Even later worden tussen wat Wilde Eenden en enkele Knobbelzwanen Krakeenden ontdekt. Wel goed kijken, want het bleef wat nevelig tijdens de wandeling. Het zijn wat "platte" eenden, ik had ze nog niet eerder gezien. Op het water vinden we uiteraard ook Meerkoeten en Futen, waarvan de laatsten soms jongen bij zich hadden, met hun niet te missen gestreepte halzen. Derde broedsel waarschijnlijk. Later meldden zich ook drie Kuifeenden. Voorbij de plas gekomen ziet ondergetekende, die met een paar andere vogelaars iets vooruit was gelopen, een Boomkruipertje; zijn roep was al eerder gehoord.

Vanuit de begroeiing aan een andere diepe plas wordt een zachte roep waargenomen, die zonder aarzeling aan een Goudvink wordt toegeschreven. Die roep lijkt me wat makkelijker te onderscheiden. En passant wordt er gewezen op een struik met helderrode bessen, de Gelderse Roos. Zien er smakelijk uit maar zijn het niet, zo wordt gezegd. Integendeel, pas in uiterste nood zal een vogel de walgelijk smakende vruchten eten. Weer een eind verder laat een Waterral zich horen, hoogstwaarschijnlijk gestoord door zo veel vogelkijkers. Een Blauwe Reiger vliegt boven ons weg met z'n hals in een wat vreemde houding. Heeft hij wat ingeslikt? Even later vliegt hij verder in z'n normale vlieghouding, gelukkig maar. Minder gelukkig was de Aalscholver die iets verderop lag, dood en een feestmaal voor andere organismen. We kunnen duidelijk de vliezen tussen z'n poten zien, die afwijken van andere watervogels. Twee soortgenoten zitten in hun karakteristieke houding op takken boven het water.

Aan het einde van het pad passeren we een plek waar wel eens IJsvogels waargenomen worden; ze waren even weg, denk ik. Achter de PEN-centrale bij de Maxis schijnen ze ook te zitten. Toch maar eens kijken. Na terugkeer bij de kerk wordt de leiding bedankt en ieder gaat zijns weegs. Het was leuk en leerzaam. Nu maar oefenen in het herkennen van roep en zang. Hopelijk draagt de pas begonnen cursus daar ook z'n steentje toe bij.

GROENE LONGEN BINNEN DE BEBOUWDE KOM VAN HILVERSUM

E.Lam

Ten behoeve van een te maken boekwerk over de vogels van het Gooi en omstreken is tussen 1983 en 1985 de bebouwde kom van Hilversum (1550 ha) op broedvogels onderzocht (Lam, 1986). Om dit te kunnen bereiken was de bebouwde kom van Hilversum in 25 deelgebieden verdeeld die, elk afzonderlijk, in principe in één ochtend bezocht kunnen worden. Elk deelgebied dat in 1985 werd onderzocht is tussen 1 maart en 15 juni zes maal bezocht. Elk bezoek is een half uur vóór zonsopgang begonnen en duurde tot maximaal drie uur daarna. De periode tussen de bezoeken bedroeg tien tot veertien dagen om doortrekkende exemplaren uit te sluiten. De gehanteerde methode is de territoriumkartering, die volgens de criteria van Hustings et al (1985) geïnterpreteerd zijn. Van elke soort zijn "stippenkaarten" van de territoria vervaardigd, zodat later van elk willekeurig deelgebied een nauwkeurige soortenlijst opgesteld kan worden.

Bij een nadere bestudering van deze stippenkaarten blijkt dat een aantal gebieden aan de rand van de bebouwde kom, tot ver in de bebouwde kom, interessante vogelsoorten herbergen. Met name is dit het geval in de wat grotere villagebieden. Soms vallen ook enkele kleinere, op zichzelfstaand lijkende, delen op door de kwalitatief goede soortensamenstelling. Deze gebieden vormen vaak eilandjes, of schiereilanden van "groen" binnen de bebouwde kom. Een bekend voorbeeld hiervan is de Oude Haven. Twee minder in het oog vallende delen zijn de omgeving van Emmastraat en Utrechtseweg. Deze laatste twee zal ik apart bespreken.

Omgeving "Emmastraat". Dit gebied wordt begrensd door: de Oude Amersfoortseweg, de spoorlijn, de Laapersweg, de Gijsbrecht, de P.de Hooghlaan, de Wernerlaan en de Emmastraat. Het gebied kenmerkt zich als een villabuurt met veel oude bomen en boomgroepen, alsmede een oude laanbeplanting.

Het tweede gebied, "Utrechtseweg", wordt begrensd door: de Diependaalse Drift, rotonde Laapersweg, Laapersveld(weg), dan ten westen langs het STER-gebouw, de Diependaalselaan en de P.de Hooghlaan. Het gebied bestaat voornamelijk uit villa's met grote tuinen en veel oud en hoog geboomte, alsmede enkele sinds jaren braakliggende, half dichtgegroeide delen. Het gebied heeft een nogal bosachtig karakter (gemengd bos, goede struiklaag).

In totaal konden er in 1985 voor gebied "Emmastraat" 28 soorten en voor gebied "Utrechtseweg" 31 soorten broedvogels genoteerd worden. Overigens dient opgemerkt te worden dat gebied "Emmastraat" bijna twee maal zo groot is als gebied "Utrechtseweg".

	"Emmastraat"	"Utrechtseweg"
Holenduif	1	2
Houtduif	29	9
Turkse Tortel	21	2
Bosuil	1	1
Groene Specht	-	1
Grote Bonte Specht	2	3
Gierzwaluw	+	+

Witte Kwikstaart	1	-
Winterkoning	6	5
Heggemus	10	3
Roodborst	11	11
Merel	44	14
Zanglijster	2	-
Tuinfluitier	1	-
Zwartkop	3	3
Tjiftjaf	2	4
Goudhaan	-	1
Grauwe Vliegenvanger	-	1
Bonte Vliegenvanger	-	1
Staartmees	1	3
Kuifmees	-	3
Zwarte Mees	-	1
Pimpelmees	6	7
Koolmees	24	10
Boomklever	3	3
Boomkruiper	3	4
Vlaamse Gaai	3	3
Ekster	2	1
Kauw	11	3
Zwarte Kraai	1	2
Spreeuw	5	6
Huismus	+	+
Vink	5	4
Groenling	7	2

In totaal konden dus 34 soorten genoteerd worden. Hierbij bevinden zich een groot aantal soorten, waarvan het opmerkelijk is dat ze in de bebouwde kom voorkomen. Hieronder volgt in het kort een bespreking van de meest opvallende soorten:

Holenduif: Deze soort is in beide gebieden vastgesteld. De soort komt in grote aaneengesloten villagegebieden regelmatig voor, doch is daarbuiten zeldzaam te noemen. Overigens zijn er in de gehele bebouwde kom van Hilversum slechts 38 paar vastgesteld.

Bosuil: Ook deze soort komt in beide gebieden voor. De soort is in Hilversum met 10-11 paar beslist zeldzaam te noemen. Beide gebieden blijken dus, in combinatie met de vlakbij liggende buitengebieden, aan de eisen te kunnen voldoen.

Groene Specht: Deze soort komt alleen voor in het gebied "Utrechtseweg". Ook deze soort is zeldzaam in Hilversum (totaal 12 paar). De braakliggende terreinen zijn vermoedelijk van essentieel belang voor deze soort in verband met de fourageermogelijkheden.

Grote Bonte Specht: Komt in de delen van Hilversum waar veel oude, grote, bomen staan, in kleine aantallen voor. Met name in de villagebieden.

Gierzwaluw: Komt in klein aantal voor bij wat oudere huizen.

Witte Kwikstaart: Is alleen in het "Emmastraat"-gebied vastgesteld. De soort komt voornamelijk aan de randen van de bebouwde kom voor.

Winterkoning: Dit is een soort voor struweelrijke, bosachtige vegetaties. Indien deze soort aanwezig is, is dat al een indicatie voor een relatief structuurrijke en rustige omgeving.

Tuinfluiser: Deze soort is in z'n verspreiding vrijwel geheel beperkt tot zeer struweelrijke vegetaties, die het liefst op een wat vochtige bodem moeten liggen. In de gehele bebouwde kom van Hilversum zijn slechts 21 paren van deze soort aangetroffen.

Grauwe Vliegenvanger: De soort is met één paar in het "Utrechtseweg"-gebied vertegenwoordigd. Het is een soort, die de laatste jaren sterk in aantal achteruit is gegaan. In de gehele bebouwde kom zijn 16 paren aangetroffen. In 1970 was dat nog 31 paar (VWG 't Gooi e.o. 1970).

Bonte Vliegenvanger: Ook deze soort is met één paar in het gebied "Utrechtseweg" vertegenwoordigd. De soort is geheel gebonden aan villawijken waar nestkasten hangen. In geheel Hilversum zijn slechts 21 paren vastgesteld.

Staartmees: De soort komt voor in gebieden met een goede struikelage. In Hilversum beperkt de soort zich vrijwel geheel tot villagebieden en begraafplaatsen.

Kuifmees en Zwarte Mees: Beide soorten komen voor in villagebieden met hoog opgaand naaldhout. De Kuifmees wordt daar regelmatig aangetroffen, de Zwarte Mees is een stuk zeldzamer. Deze is met slechts 16 paren voor de gehele bebouwde kom aangetroffen.

Boomklever en Boomkruiper: Deze soorten zijn wegens hun fourageergedrag van enigszins aaneengesloten bosachtige terreinen afhankelijk. De Boomklever stelt hierbij wat hogere eisen dan de Boomkruiper. Beide soorten komen in de villawijken van Hilversum regelmatig voor.

Terugblikkend kan gesteld worden dat het gebied z'n waarde in avifaunistisch opzicht voornamelijk te danken heeft aan de relatieve uitgestrektheid van een bosachtige vegetatie met een redelijk goede struikelage daar tussendoor. Hiernaast is de relatieve rust die er in het gebied heerst mede van belang voor de ontwikkeling van de vegetatie en de daarmee verband houdende broedvogelsamenstelling. Tot slot kan gesteld worden dat het geringe gemiddelde bebouwingspercentage er zorg voor draagt dat dit alles behouden kan blijven. Zowel ten behoeve van het woongenot als uit natuurbeschermingsoverwegingen is het van belang dat dergelijke aaneengesloten gebieden een beschermde status binnen het stedenbouwkundige plan genieten.

Litteratuur:

Hustings et al.(1985) Vogelinventarisatie: Achtergronden, richtlijnen en verslaglegging. Wageningen: Pudoc. Zeist: Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels. 495 p.

Lam, E. (1986) Broedvogelinventarisatie bebouwde kom Hilversum 1983-1985. De Korhaan 20(1):12-18.

Vogelwerkgroep 't Gooi e.o.(1970). Avifauna van Hilversum. 9 p.

SPERWERS (ACCIPITER NISUS) ALS PROOI IN HET SPANDERSWOUD (GEMEENTE HILVERSUM)

E.LAM

Het Spanderswoud is een boscomplex van 200 ha. dat ingeklemd ligt tussen natuurgebieden van Natuurmonumenten (de landgoederen), natuurterreinen van het Gooisch Natuur Reservaat (De Snip, Franse Kamp), alsmede villawijken van de gemeente Hilversum (Nimrodpark, Trompenberg). Sinds 1982 wordt er aan natuurtechnisch bosbeheer gedaan om de natuurwaarde in korte tijd te kunnen verhogen. Dankzij deze maatregelen, alsmede de voor de Sperwers ideale ecologische infrastructuur rondom het Spanderswoud, herbergt het bos de laatste paar jaar een optimale sperwerstand.

Naast de Sperwer zijn ook diverse andere predatoren in het bos, of in de naaste omgeving, aanwezig.

Om de effecten van het beheer te kunnen meten worden onder andere broedvogel-inventarisaties uitgevoerd. In het seizoen van 1986 was ik, vanuit de gemeente Hilversum, hiermee belast.

Tijdens een inventarisatieronde op 27 mei werd een geslagen Sperwer gevonden. Tussen de veren lag een braakbal van een Bosuil waarin de gehele klauw van een Sperwer zat. In de directe omgeving zaten twee jonge Bosuilen, met in hun buurt nog meer restanten van de Sperwer. Kennelijk was de Sperwer door één der oudervogels gepakt.

Het komt vrijwel nooit voor dat een Bosuil een Sperwer pakt. Ortlieb (1981) geeft slechts zeven gevallen, waarvan er zes op Uttendorfer (1952) gebaseerd zijn. Deze laatste onderzocht 1000-den prooien van de Bosuil.

Uit de Nederlandse literatuur zijn mij géén gevallen bekend geworden.

De volgende dag, op 28 mei, werd een plukrest van een Sperwer gevonden die reeds enige weken oud was. Vermoedelijk was de Sperwer door een Havik geslagen.

Op 16 juni werd weer een Sperwer- plukrest gevonden, nu echter vrij vers.

De Sperwer was door een Havik geslagen en lag onder het nest van de Sperwer.

Op 19 juni werden twee Sperwer- plukresten gevonden, beide door een Havik geslagen en beide onder een sperwernest gelegen. In de horsten was, behalve wat ruiveren en dons niets aanwezig. Hierna werd er begin augustus wéér een geslagen Sperwer gevonden. Vermoedelijk was de dader een Havik. Deze Sperwer lag niet in de buurt van een horst (mond. med. H.van der Velden sr.).

Van deze laatste vijf plukresten (adulte vogels), die vermoedelijk allemaal door een Havik gegrepen zijn, zijn maar liefst drie Sperwers onder hun horst gevonden. Deze horsten waren geheel intact. Bij twee nesten was vermoedelijk reeds met broeden begonnen. Vermoedelijk zijn de Sperwers door de Havik op het nest overrompeld. Volgens Opdam (1978) aarzelt een Havik niet een nest met jongen van een niet- hollenbroeder leeg te halen (p.127). Kennelijk aarzelt de Havik zelfs niet volwassen Sperwers van het nest te roven!

Het is duidelijk dat er in 1986 slechts zeer weinig sperwerbroedsels groot kwamen in het Spanderswoud.

Overigens zijn er geen aanwijzingen gevonden dat de Havik in het Spanderswoud heeft gebroed. Wel zijn er diverse waarnemingen van een jagend exemplaar.

Uit ons studiegebied zijn mij tot nu toe nog nauwelijks gevallen van door

Havikken geslagen Sperwers bekend. Op 24 juli 1954 vindt H.J.Slijper een jonge geplukte Sperwer op een boomtak in het Smithuizerbos. Hij vermoedt dat dit Havik- werk geweest is.

Op 16 april 1986 wordt een nog geen twee weken oude, sperwerplukrest in het Laarder Wasmeer gevonden (J.Harder en E.Lam).

Ook hiervan wordt vermoedt dat de oorzaak een Havik was. Op 29 juli

1984 ziet P. van der Poel dat een Havik tot twee maal toe een mannetje Sperwer zonder succes, aanvalt bij de Monnikkeberg.

Ortlieb (1981) beschrijft een aantal gevallen van Havikken die op Sperwers stoten, meestal met succes. Jongen worden regelmatig geroofd, terwijl plukkende Sperwers nogal eens aan de Havik ten prooi vallen. Uttendorfer (1952) geeft de Sperwer 90 maal als prooi op. Kramer (1972) geeft 47 gevallen aan. Opdam (1978) geeft, op een totaal van 4825 prooien, zeven Sperwers op.

Diverse auteurs vermelden dat de Sperwer het broeden opgeeft indien de partner aan een Havik ten prooi valt. Ook wordt geschreven dat Sperwers elders hun heil zoeken indien een Havik zich vestigt (Kollinger 1962). Deze gevallen van sperwerpredatie is echter niet iets om bezorgd over te worden. De soort is hier namelijk geheel op ingesteld. De relatief hoge legselgrootte van 4-6 eieren laat zien dat de Sperwer tegenspelers moet hebben. Bovendien is een Sperwer al na één jaar geslachtsrijp.

Literatuur;

- Kollinger, D. 1962. Bemerkenswerte Habichtbeobachtungen. Jahrbuch Deutschen Falken orden. 52-56.
- Kramer, V. 1972. Habicht und Sperber. 2e Aulage Neue Brehm- Bücherei.
- Opdam, P. 1978. De Havik. Het Spectrum, Utrecht.
- Ortlieb, R. 1981. Die Sperber. Die Neue Brehm- Bücherei.
- Uttendörfer, O. 1952. Neue Ergebnisse über die Ernährung der Greifvögel und Eulen. Stuttgart.

VOGELTOPOGRAFIE

Dirk J. Moerbeek, Edward J. van IJzendoorn & Gerald J. Oreel

Nauwkeurige waarnemingen aan verenkleed en naakte delen van vogels zijn essentieel voor het oplossen van problemen bij soortsherkenning en geslachts- en leeftijdsbepaling. Een vogelaar kan tot een dergelijke nauwkeurige waarneming komen door het opstellen van een gedetailleerde beschrijving. Een van de belangrijkste vereisten voor het maken van zo'n beschrijving is een gedegen kennis van de topografie van het verenkleed en naakte delen van een vogel. Iemand die zijn kennis over de vogeltopografie wil vergroten, merkt dat de veldgidsen hem niet veel verder helpen. De topografische figuren zijn zonder uitzondering onvolledig. Daarnaast worden benamingen vaak inconsequent of verkeerd gebruikt, hetgeen leidt tot communicatieproblemen en begripsverwarring. Standaardisatie van topografische benamingen neemt deze verwarring weg.

Vanuit deze achtergrond wil Dutch Birding met dit artikel vogelaars bekend maken met de vogeltopografie en een standaardisatie invoeren van de belangrijkste benamingen. De terminologie zal in het vervolg in dat tijdschrift worden gebruikt. De redactie van Dutch Birding hoopt dat de terminologie door vele vogelaars zal worden gebruikt en dat het artikel een aanmoediging zal zijn tot het maken van gedetailleerde beschrijvingen om te komen tot nauwkeurige waarnemingen.

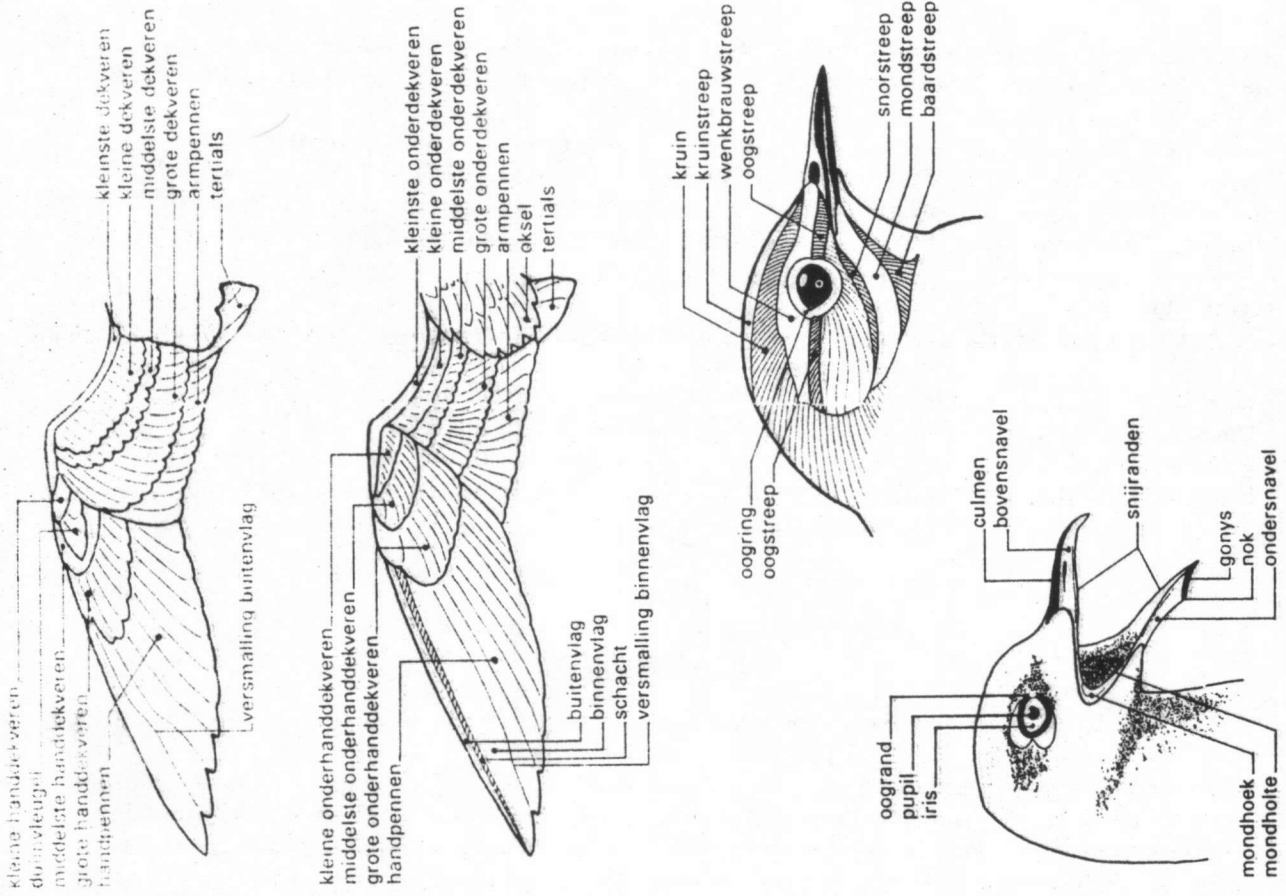
Terminologie.

De gegeven topografische benamingen zijn te beschouwen als basisterminologie. Het benoemen van gespecialiseerde structuren is achterwege gelaten. De hierna volgende opmerkingen dienen als toelichting en aanvulling op topografische figuren.

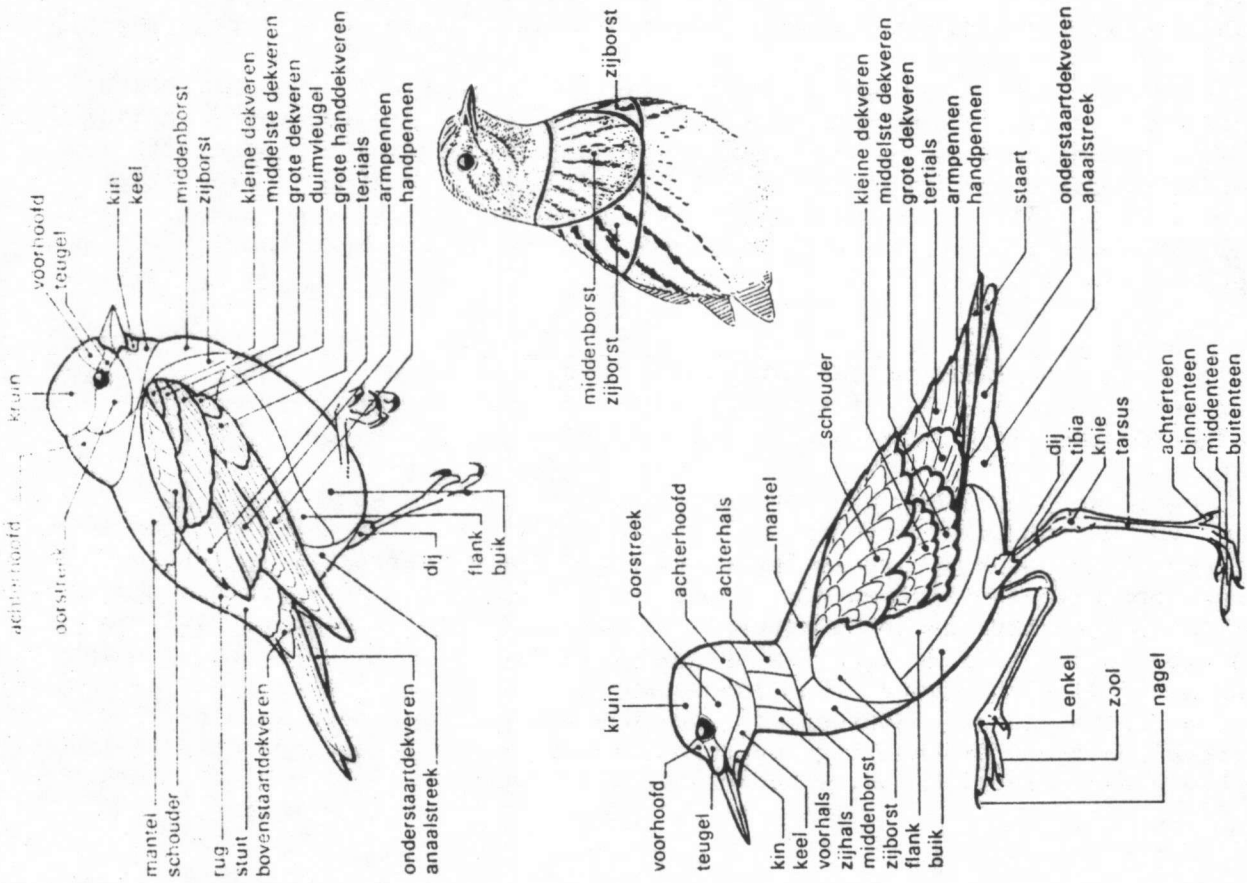
Bij vogels met een brede kruinstreep en wenkbrauwstreep kan het resterende deel van de 'zijkruijn' dermate smal worden dat dit ervaren wordt als een streep. Hiervoor kan de term 'zijkruinstreep' worden gebruikt. Deze term heeft geen betrekking op strepen die slechts een gedeelte van de zijkruijn innemen, zoals de 'vertakte wenkbrauwstreep' van een Breedbekstrandloper (*Limicola falcinellus*), of de donkere 'wenkbrauwbe grenzing' en 'kruinstreepbe grenzing' van een Pallas' Boszanger (*Phylloscopus proregulus*).

Het gedeelte van de oogstreep vóór het oog kan worden aangeduid als 'teugelstreep' maar een omschrijving van de oogstreep in gedeelten voor en achter het oog kan natuurlijk ook. De wenkbrauwstreep maakt deel uit van de bovenkop.

Vogeltopografie

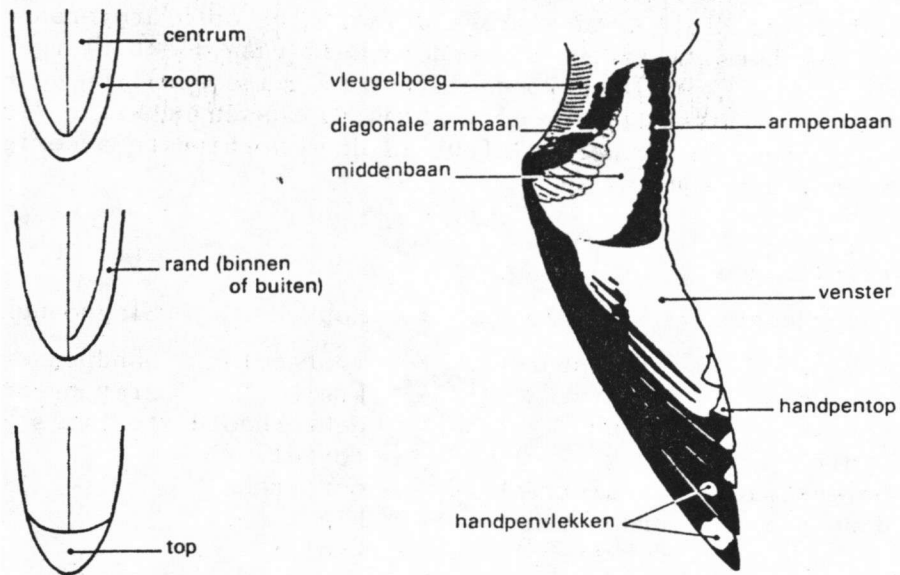

Vogeltopografie

FIGUUR 1 Situering en benoeming van veerpartijen en naakte delen.

De oogstreep achter het oog en de snorstreep maken deel uit van de oorstreek terwijl de mondstreep en de baardstreep deel uitmaken van de keel. Bij onzekerheid of men te doen heeft met een snor-, mond- of baardstreep is het van belang te letten waar de streep bij de snavelbasis ontspringt. Zo is de witte 'baardstreep' van een adult mannetje Baardgrasmus (*Sylvia cantillans*) in feite de mondstreep.

FIGUUR 2 Situering en benoeming van vleugel- en veerpatronen.

Er is een wezenlijk verschil tussen oogrand en oogring. De oogring bestaat uit veren, de oogrand behoort tot de naakte delen. Zo heeft een adulte Kleine Mantelmeeuw (*Larus fuscus*) een rode oogrand. Een adulte Zwartkopmeeuw (*L. melanocephalus*) in zomerkleed heeft een rode oogrand met daaromheen een (onderbroken) witte oogring.

De grenzen tussen rug, stuit en bovenstaartdekveren zijn arbitrair gekozen. De bovenstaartdekveren bestaan uit één tot drie rijen veren. De borst is onderverdeeld in middenborst en zijborst (linker en rechter). Morfologisch is de middenborst te beschouwen als het verlengde van de voorhals terwijl de zijborst te beschouwen is als het voorste gedeelte van de flank. De veren van de zijborst bedekken veelal de vleugelbocht. De middenborst is vaak zichtbaar als een welving tussen de linker en rechter zijborst. Ook zijn midden- en zijborst bij veel soorten verschillend getekend of gekleurd. Deze onderverdeling van de borst, gebaseerd op de morfologie, vermindert de kans op inconsequent of verkeerd woordgebruik en versoepelt het beschrijven van een vogelin het veld omdat men de veerpartijen snel herkent. Dit is nodig omdat bij veel soorten midden- en zijborst belangrijk zijn bij de determinatie. Vertonen midden- en zijborst geen verschillen, of kan de grens tussen beide door ongunstige omstandigheden niet worden onderscheiden, dan wordt het geheel de borst genoemd.

De grens tussen buik en flank is arbitrair gekozen en ligt vlak onder de rand van de gesloten handvleugel. Vaak is een aanzienlijk deel van de flank verborgen onder de opgevouwen vleugel. De onderstaartdekveren zijn meestal zichtbaar als één bundel veren aan de onderzijde van de staart. Vooral bij grotere soorten kan het voorkomen dat de grens tussen onderstaartdekveren en anaalstreek niet te zien is.

In de figuur zijn in de bovenvleugels de tertials weergegeven, hoewel deze bij bepaalde vogels (zoals meeuwen) door een uitgebreide schouderpartij in de vlucht worden bedekt. Met dekveren worden per definitie de vleugeldekveren op de bovenzijde van de armvleugel aangeduid. Redenen hiervoor zijn de overeenstemming met de Engelse benaming 'coverts' en de mogelijkheid tot een logische opbouw van de naamgeving van de overige vleugeldekveren. De bovenvleugeldekveren zijn doorgaans eenvoudiger te herkennen dan de ondervleugeldekveren. Bij zangvogels vormen de lichte toppen aan de middelste dekveren de 'bovenste vleugelstreep', aan de grote dekveren de 'onderste vleugelstreep'.

Bepaalde vogels hebben veren op de bovenzvleugel ter hoogte van het opperarmbeen (humerus), de 'opperarmveren'. Deze komen vooral voor bij soorten met lange vleugels en hebben de functie om de afstand tussen armvleugel en schouder te overbruggen. Vaak zal het niet nodig zijn de opperarmveren apart te noemen omdat ze in de vlucht in de meeste gevallen onder de schouder (en in zit ook achter de dekveren) schuilgaan en omdat ze vaak dezelfde kleur hebben als schouder en dekveren. Een bekend voorbeeld waarbij de opperarmveren een rol spelen bij de soortsherkenning, is het onderscheid tussen het vleugelpatroon van Fuut (*Podiceps cristatus*) en Roodhalsfuut (*P. grisegena*). Bij de Fuut zorgen de witte opperarmveren voor de verbinding tussen de witte vleugelboeg en de witte armpennen, bij de Roodhalsfuut is deze verbinding afwezig omdat de opperarmveren bruin zijn.

Tabel 1: Samenstellingen

Bovenkop	Bovendelen	Onderdelen	Kop	Slagpennen
voorhoofd	mantel	middenborst	voorhoofd	handpennen
kruin	schouder	zijborst	kruin	armpennen
achterhoofd	rug	flank	achterhoofd	tertials
	stuit	buik	teugel	
	bovenstaart- dekveren	anaalstreek onderstaart- dekveren	oorstreek	
		dij	kin	
			keel	

Het kan nodig zijn om binnen een veerpartij afzonderlijke veerpatronen te beschrijven. In het geval van de kruin spreekt men dan over kruinveren, bij de schouder over schouderveren, enzovoort. Meestal zal het nodig zijn bepaalde veerpartijen nader te omschrijven, bijvoorbeeld dat de wenbrauwstreep lang was en zich achter het oog verbreedde. Of dat de baardstreep smal was en de basis van de ondersnavel niet raakte. Bij een onvolwassen meeuw kan het belangrijk zijn aan te geven hoe uitgebreid de donkere buitenhand was. Ook kan het nodig zijn binnen de gegeven veerpartijen een verder onderscheid te maken zoals voorflank en achterflank.

Kleurpatronen houden zich soms niet aan de grenzen van de in de figuur aangegeven veerpartijen, bijvoorbeeld het koppatroon van de Strandleeuwerik (*Eremophila alpestris*), of de 'hangsnor' van het Baardmannetje (*Panurus biarmicus*). Het is zaak dergelijke patronen te omschrijven.

Topografische variatie.

De situering van veerpartijen op het lichaam is bij elke vogel identiek. Wel kunnen omvang en opvallendheid van bepaalde veerpartijen per familie, of zelfs daarbinnen, verschillen, met name de veerpartijen rondom de gesloten vleugel. Het is dan ook belangrijk te weten hoe de vleugel wordt opgevouwen, welke posities de diverse veerpartijen daarbij innemen en welke variatie tussen soorten daarin kan optreden. Deze variatie kan worden geïllustreerd aan de hand van de topografie van een zangvogel, steltloper en eend. Doorgrondt men van deze drie de situering van de veerpartijen rondom de gesloten vleugel, dan kan men van vrijwel elke vogel de topografie herleiden.

Bij een zangvogel in zit zijn vrijwel alle veerpartijen op de bovenzvleugel zichtbaar. Slechts de kleine en kleinste dekveren kunnen worden bedekt door schouder- en zijborstveren. Bij piepers, kwikstaarten en sommige leeuwerikken zijn de (ongesleten) tertials groot en bedekken grotendeels de hand- en armpennen. De schouders zijn bij kleine zangvogels beperkt van omvang.

Bij een steltloper wordt het zicht op de armpennen meestal geheel ontnomen door de grote dekveren en tertials. De schouders zijn goed ontwikkeld en bedekken per vleugel een variabel aantal rijen kleine en kleinste dekveren.

Bij een eend wordt de vleugel met uitzondering van de tertials en de toppen van de handpennen meestal bedekt door de schouder-, zijborst- en flankveren.

Vogels kunnen met behulp van spieren de rangschikking van veren enigszins variëren, bijvoorbeeld het 'dik zitten' bij koude of ziekte. Ook rui, sleet en wind kunnen het bekende patroon verstoren. Essentiële veranderingen zijn dit niet en doorgaans blijft de benoeming van veerpartijen in deze situaties mogelijk. Oefening baart kunst, ook in de vogeltopografie. Het bestuderen van goede foto's, dode vogels of vogels in de hand is een goede manier om zich te bekwamen in het benoemen van veerpartijen en om te doorgronden waar iedere veerpartij terecht komt bij het openen en sluiten van de vleugel. Ook de tekeningen van Lars Jonsson lenen zich bij uitstek voor dit doel.

Maken van beschrijving.

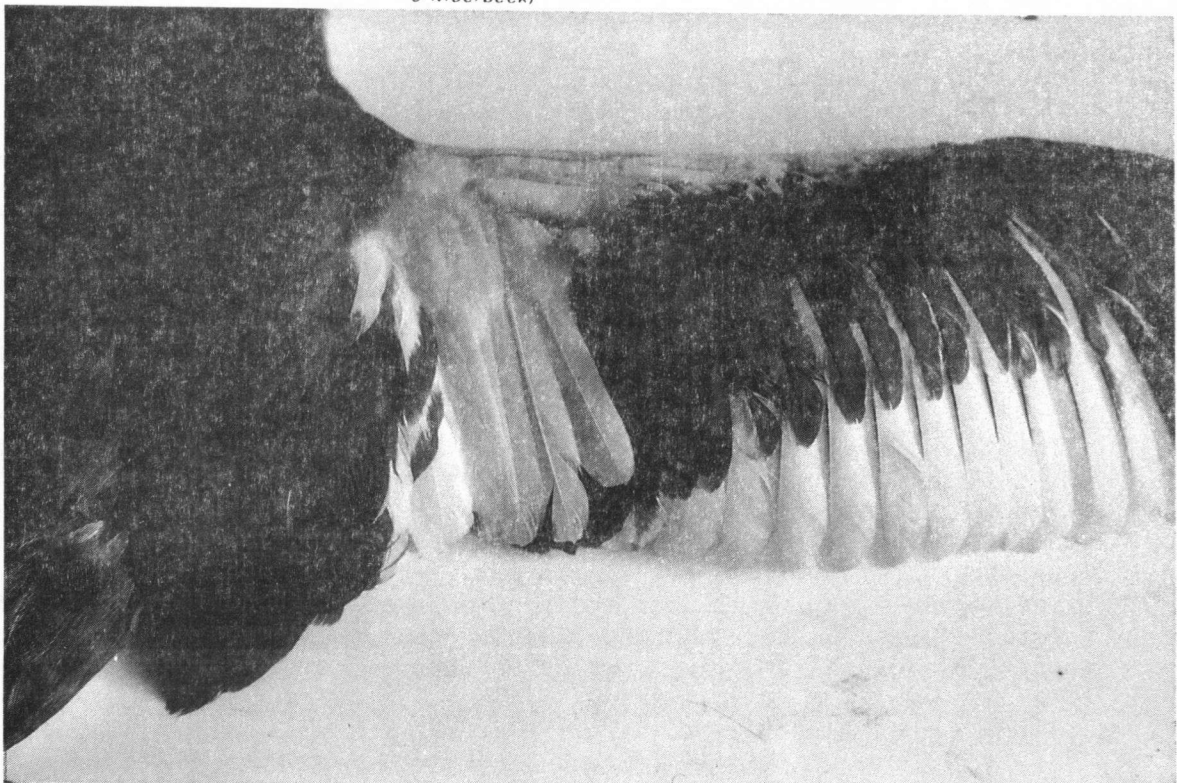
Kennis van de topografie is onontbeerlijk voor het maken van een volleige en duidelijke beschrijving. Het bevordert de volledigheid doordat men kan overzien of alle veerpartijen en naakte delen zijn beschreven. De kans dat bepaalde delen bij een beschrijving worden vergeten, wordt verkleind door het aanhouden van een vaste volgorde.

De beschrijvingsvolgorde die in Dutch Birding wordt aangehouden, is aangegeven in de appendix. Delen die aan beide zijden voorkomen, zoals de zijborst, worden slechts aan één zijde beschreven tenzij bilaterale verschillen nopen tot beschrijving van beide zijden.

Bepaalde veerpartijen of naakte delen kunnen aan het zicht worden onttrokken door de vleugels of door de houding van de vogel. In dergelijke gevallen is het beter te vermelden dat die delen niet konden worden bekeken dan ze in het geheel niet te noemen.

Kennis van de topografie bevordert de duidelijkheid van de beschrijving omdat de standaardisatie van de terminologie inconsequent of verkeerd woordgebruik tegengaat. Iedereen weet waar een ander het over heeft zodat begripsverwarring wordt vermeden. Bovendien vallen vaagheden of dubbelzinnigheden in een beschrijving eerder op bij een gedegen topografische kennis. Zo kan 'wit op de buitenste twee staartpennen' betrekking hebben op de linker en rechter buitenste staartpennen maar ook op de buitenste en daaraan grenzende staartpen aan één zijde. Indien men niet zeker is van het aantal staartpennen met wit, kan de term 'staartzijde' (of buitenstaart) worden gebruikt. In het algemeen geldt dat bij onzekerheid over de benoeming van een veerpartij het beter is een omschrijving te geven dan die benoeming door te zetten.

Fuut *Podiceps cristatus*, opperarmveren, Castricum, Noordholland, januari 1985 (Dirk J. Maerbeek)

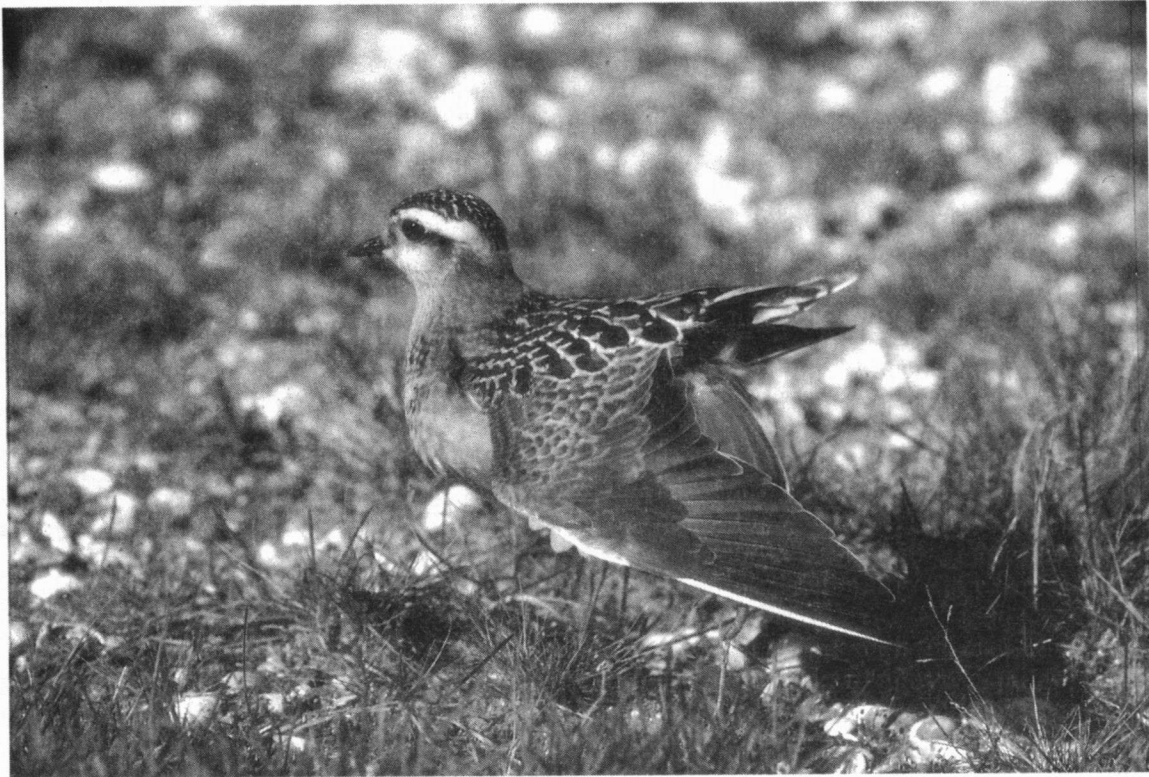
Structurele kenmerken van een vogel, zoals grootte en bouw, vormen naast verenkleeft en naakte delen een belangrijk onderdeel van een beschrijving. In tegenstelling tot topografische kenmerken lenen structurele kenmerken zich niet zonder meer voor standaardisatie. Om desondanks tot perceptuele overeenstemming onder vogelaars te komen, verdient het aanbeveling in een beschrijving aan te geven hoe structurele kenmerken zijn bepaald.

Zo kan de grootte van een vogel het beste worden geschat door vergelijking van nabije objecten van bekende grootte zoals bladeren of andere vogels. In het laatste geval moet men bedacht zijn op perspectiefvervalsing door optische tele-apparatuur waardoor vogels op de achtergrond groter lijken dan ze in werkelijkheid zijn (Grant 1983, Galton et al 1984).

Morinelleplover *Charadrius morinellus* in juveniel kleed, Maasvlakte, Zuidholland, september 1982 (René Pop). Te zien is welke veerpartijen van de bovenvleugel van een steltloper meestal aan het zicht worden onttrokken bij het opvouwen van de vleugel. Van de handvleugel blijft alleen de vleugelpunt zichtbaar. De armpennen gaan schuil onder de tertials en grote dekveren. Van de grote dekveren zijn een aantal binnenste zichtbaar, de overige verdwijnen onder de middelste dekveren. De kleinste dekveren en een aantal rijen kleine dekveren gaan schuil onder de schouderveren.

De vorm van het lichaam, met name van de kop en de onderdelen, kan variëren onder invloed van bijvoorbeeld de gemoedstoestand van de vogel of de weersgesteldheid. Bij de beschrijving ervan is het belangrijk na te gaan welke vorm de meest kenmerkende is. De lichaamsverhoudingen kunnen het beste worden aangegeven door ze onderling met elkaar te vergelijken. Zo kan 'handpenprojectie' (het gedeelte van de vleugelpunt dat achter de tertials uitsteekt bij een opgevouwen vleugel) worden vergeleken met de lengte van de tertials of met de 'staartprojectie' (het gedeelte van de staart dat achter de vleugelpunt uitsteekt). De tarsuslengte kan worden vergeleken met teenlengte of snavellengte en andersom. De snavellengte kan vergeleken worden met de teugellengte of de koplengte. Bij vogels met een afgeronde staart kan de 'staartafronding' (afstand tussen de toppen van de langste staartpen en de buitenste, kortste staartpen) worden vergeleken met de handpenprojectie.

Om tot eenduidigheid in kleurperceptie te komen is nauwkeurig woordgebruik vereist. Zo is grijsbruin een andere kleur dan bruingrijs, de eerste is meer bruin dan grijs, de laatste meer grijs dan bruin. Inconsequente kleuraanduidingen in een beschrijving van een individuele vogel komen vaak voor. Zo kan het voorkomen dat de kruin als donker grijsbruin wordt beschreven, later in de beschrijving wordt gesproken over donker grijsbruine handpennen, terwijl in werkelijkheid de handpennen duidelijk donkerder waren dan de kruin. Van kleuraanduidingen in veldgidsen wordt men niet veel wijzer. Zo komt men voor 'roodbruin' de meest uiteenlopende kleurschakeringen tegen. Kleuren als 'buff' en 'izabel' worden te pas en vooral te onpas gebruikt. Indien men deze kleuraanduidingen gebruikt, is het aan te raden tenminste eenmaal aan te geven wat ermee bedoeld wordt.

Om zich te bekwamen in het maken van beschrijvingen hoeft niet te worden gewacht tot men een zeldzaamheid ontdekt. Algemene soorten laten zich immers ook beschrijven. De meest gebruikelijke manier is het maken van aantekeningen in een notitieboekje. Door het maken van een schets, hoe gebrekkig ook, dwingt de waarnemer zich beter op de vogel te concentreren. Het inspreken van een beschrijving op geluidscassette stelt de waarnemer in staat zich onafgebroken op de vogel te concentreren maar men heeft niet direct overzicht op de volledigheid van de beschrijving.

Nauwkeurig waarnemen.

Een waarnemer kan door het maken van een gedetailleerde beschrijving zichzelf dwingen tot een nauwkeurige en geconcentreerde waarneming. Deze nauwkeurigheid is gewenst omdat oplossingen van problemen bij soortherkenning en geslachts- en leeftijdsbepaling tegenwoordig vaak moeten worden gezocht in minuscule details waarbij het belangrijk is te weten waar men naar kijkt en waar men naar moet kijken.

De voordelen van deze manier van 'analytisch' waarnemen ten opzichte van meer globaal waarnemen zijn velerlei. Het verhoogt de opmerkingsgave van de waarnemer omdat kenmerken van soorten systematischer en daardoor beter kunnen worden onthouden en deze kennis efficiënter in het veld kan worden toegepast.

Hierdoor kan de kwaliteit van verzamelde waarnemingsgegevens toenemen door een vollediger soortensamenstelling en omdat gegevens sneller kunnen worden aangevuld met informatie over leeftijd en geslacht. Een ander voordeel is dat de waarnemer in staat is een beschrijving van een vogel te maken die voldoet aan de eisen om derden in staat te stellen de waarneming te verifiëren, hetgeen onontbeerlijk is voor wetenschappelijke doeleinden.

Summary

Bird topography. Terms for bird topography are given, with an English translation in appendix 1. The English terminology largely follows 'British Birds', with only few modifications. Two of these are that the breast is, whenever possible, subdivided in chest and side of breast, and that wing-feathers on the humerus, present in long-winged birds, are called humerals.

Verwijzingen

Galton J, Davenport, L.J.; Coley A R 1984. Size-illusion. Br.Birds 77:323-325
Grant, P J 1983. Size-illusion. Br.Birds 76:327-334.

Dirk J.Moerbeek, Meidoornlaan 5, 1901 BT Castricum
Edward J van IJzendoorn, Derde Schinkelstraat 45, 1075 TK Amsterdam
Gerald J.Oreel, Postbus 51273, 1007 EG Amsterdam

Appendix 1. Topografische benamingen en hun Engelse vertaling. De benamingen staan per onderdeel zoveel mogelijk gerangschikt in de beschrijvingsvolgorde zoals wordt aangehouden in 'Dutch Birding'. Terms for topography and their Dutch equivalent. Sequence of terms is as much as possible identical with that used in 'Dutch Birding'.

VERENKLEED	PLUMAGE
Algemene veerpartijen	General feather groups
kop	head
voorhoofd	forehead
kruin	crown
achterhoofd	nape
teugel	lore
oorstreek	ear-coverts
kin	chin
keel	throat
hals	neck
bovendelen	upperparts
mantel	mantle
schouder	scapulars
rug	back
stuit	rump
bovenstaartdekveren	uppertail-coverts
Onderdelen	Underparts
middenborst)	chest)
zijborst)	side of breast)
borst	breast
flank	flank
buik	belly
anaalstreek	vent
onderstaartdekveren	undertail-coverts
dij	thigh

Vleugel
 slagpennen
 handpennen
 armpennen
 tertials
 grote dekveren
 middelste dekveren
 kleine dekveren
 kleinste dekveren
 grote handdekveren
 middelste handdekveren
 kleine handdekveren
 duimvleugel
 oksel
 grote onderdekveren
 middelste onderdekveren
 kleine onderdekveren
 kleinste onderdekveren
 grote onderhanddekveren
 middelste onderhanddekveren
 kleine onderhanddekveren

Staart
 staartpennen

Bijzondere veerpartijen
 (soms aanwezig)
 kruinstreep
 wenkbrauwstreep
 oogstreep
 oogring
 snorstreep
 mondstreep
 baardstreep
 armpenbaan
 middenbaan
 diagonale armbaan
 onderste vleugelstreep
 bovenste vleugelstreep

NAAKTE DELEN

pupil
 iris
 oogrand
 bovensnavel
 ondersnavel
 culmen
 snavelnagel
 gonys
 nok
 snijrand
 mondhoek
 mondholte
 tibia
 knie
 tarsus
 enkel
 binnenteen
 middenteen
 buitenteen
 achtereen
 zool
 nagel

Wing
 remiges
 primaries
 secondaries
 tertials
 greater coverts
 median coverts
 lesser coverts
 marginal coverts
 greater primary coverts
 median primary coverts
 lesser primary coverts
 alula
 axillaries
 greater underwing-coverts
 greater underwing-coverts
 lesser underwing-coverts
 marginal underwing-coverts
 greater under primary coverts
 median under primary coverts
 lesser under primary coverts

Tail
 rectrices

Special plumage sections
 (sometimes present)
 crown-stripe
 supercilium
 eye-stripe
 eye-ring
 moustachial stripe
 sub-moustachial stripe
 malar stripe
 secondary bar
 midwing panel
 carpal bar
 lower wing-bar
 upper wing-bar

BARE PARTS

pupil
 iris
 orbital ring
 upper mandible
 lower mandible
 culmen
 nail of bill
 gonys
 gonydeal angle
 cutting edge
 gape
 mouth
 tibia
 knee
 tarsus
 ankle
 inner toe
 middle toe
 outer toe
 hind toe
 sole
 claw

ALLERLEI	MISCELLANEOUS
handvleugel	outer wing
armvleugel	inner wing
handpenprojectie	primary projection
vleugelpunt	wing-tip
vleugelbocht	carpal joint
vleugelvoorrand	leading edge
vleugelachterrand	trailing edge
spiegel	speculum
schacht	shaft
buitenvlag	outer web
binnenvlag	inner web
versmalling buitenvlag	emargination
versmalling binnenvlag	notch
venster	window
handpenvlek	mirror
rand	fringe
zoom	edge
veertop	feather-tip
schachtstreep	shaft-streak
staartafronding	tail graduation
staartprojectie	tail projection

Het bovenstaande artikel werd overgenomen uit 'Dutch Birding, 1986.7.(2):37-48.

ONTVANGEN LITERATUUR

Samenstelling: Leny Reddingius

- Aythya VWG der NJN, jrg 25 no. 2, juli 1986:
Het aflezen van geringde Kokmeeuwen in het Gooi e.o. - De vorming van avondconcentraties als sociaal gedrag van de Oeverlopers - Sociaal gedrag van de Grote Lijster in de winter - Broedvogelinventarisatie bij Hurwenen op het HEMKA '86.
- Debakel NJN distr. 6, jrg 12 no 5, 19.8.86:
Verslag zoogdierenonderzoek HEMKA '86.
- Dutch Birding St.Dutch Birding Association, jrg 8 no 3, 1986:
Rufous Turtle Dove (Oosterse Tortel) in Europe - Invasie van Grote Kruisbek in Nederland in 1982/83.
- Ficedula Twentse VWG, jrg 15 no 2, juni 1986:
Het Rutbeek-Kooijkerplas (ten zuiden van Enschede,LR) project: een overzicht.
- De Fitis VWG Haarlem, jrg 22 no 3, 1986:
Najaarstrek bij Bloemendaal aan Zee in 1985 - Geslaagde broedpoging van Appelvink in gemeente Bloemendaal - Trekrutter bij Spaarnewoude in mei 1986 - Gruttoslaapplaatsen in Zuid-Kennemerland in 1985.
- De Gierzwaluw VWG der KNNV Amsterdam, jrg 24 no 2, 1986:
Vijfhoek begiftigd met interesse gemeente Amsterdam - Eerste voorjaarswaarnemingen in de regio Amsterdam in 1985 - De Hortus: planten- en vogeltuinen.
- De Graspieper Samenw. VWG's NH, jrg 6 no 3, juni 1986:
Simultaantellingen op Texel - Agressie in een groep Kluten in beeld gebracht - Voedselectologie van de Lepelaars van het Zwanenwater en Texel - Over herkomst en trek van bij Castricum geringde Rietgorzen.
- De Grauwe Gans St. Vogel- en natuurwacht Zuid-Flevoland, jrg 2 no 2, juni 1986:
De najaarstrek van Fitis en Tjiftjaf over het Muiderzand in 1984 en 1985 - Amfibieën en reptielen in Flevoland - Pestvogels in Almere-stad in januari 1986.
- De Grutter Vogelbeschermingswacht Zaanstreek, jrg 10 no 4, augustus 1986:
Vogeltrektellingen in de Zaanstreek in 1985.
- idem jrg 10 no 5, oktober 1986:
Scholeksters met een bijzondere nestplaatskeuze.

De Kleine Ratelaar IVN Gooi e.o., jrg 8 no 3, augustus 1986:

idem jrg 8 no 4, oktober 1986:
De wisselwerking tussen plant en standplaats. Deel 4: Ondanks de verdrukking gaat het leven voort.

Knipselkrant St. Kritisch Faunabeheer, jrg 11 no 4, september 1986:
Vogelmoorden Koningsbos onopgehelderd - Jagers willen ganzen "sportief" schieten - Geen afschot Rotganzen Terschelling - Vogels tellen voor de jagers wekt weerzin bij "vogelaars".

De Kruisbek Vogelwacht Utrecht, jrg 29 no 3, augustus 1986:
Over de avondpiek in de trek van de Graspieper - Watervogeltellingen Nijkerker- en Nuldernauw - Weidegebied van De Bilt-zuid: rijk aan vogels (II) - Donkere Koolmezen.

Limosa Watervogels/NOU/SOVON, jrg 53 no 2, 1986:
Sterke achteruitgang van het Paapje als broedvogel in Drente - Voorkomen en broedbiologie van de Wespindief op de ZW-Veluwe en in de ZO-Achterhoek - Aanvullingen en verbeteringen op de lijst van belangrijke waterrijke vogelgebieden in Nederland - De Kerkuil als indicatorsoort van gevarieerde agrarische cultuurlandschappen - Hoe Kauwen door Bosuilen bewoonde nestkasten veroveren - Achteruitgang van de Klapekster als wintergast.

Mens en Vogel Belgisch informatieblad voor studie en bescherming van de Europese Avifauna, jrg 24 no 1, maart 1986:
De Los in Frankrijk - Eierrepen in Nederland: een discussie - Over feiten, mensen en vogels (III).

idem jrg 24 no 2, mei/juni 1986:
Over feiten, mensen en vogels (IV) - De bossen van Hampteau: het recht van niet te jagen..... - Jacht in de Soule (Frans Baskenland, LR).

De Mourik VWG Rijk van Nijmegen e.o., jrg 12 no 3, 1986:
Rivierentellingen januari, februari en maart 1984 - De broedvogels van de Bergerheide, Gemeenteheide en het Meeuwenven 1985 (N.Limburg).

Natuur en Milieu St.Natuur en Milieu, jrg 10 no. 4, 1986:
Voorjaarsfenologie 1985 - Mookerheide en Heumense Schans: broedvogelinventarisatie 1986.

idem jrg 10 no 9, september 1986:
Bescherming van Noordzee een kwestie van controle en sancties - De Huismus maakt het goed - Biologische bestrijding van insecten: heden en toekomst.

idem jrg 10 no 10, oktober 1986:
De instelling van stiltegebieden - Acute vergiftiging van vogels meestal opzettelijk - Natuur en natuurbescherming in Ierland.

Onze Waard Natuur- en Vogelwacht Alblasserwaard, jrg 17 no 2, mei 1986:
Jaarverslag 1986 - Aankomst en doortrek van zomervogels in 1984.

Polygonum NJN, afd Na/Bu, jrg 2 no 3, 17.2.1985:
Vleermuizen.

idem jrg 2 no 4, 31.3.1985:
Hooiwagens - Recepten voor speculaas en biscuittaart.

idem jrg 3 no 7, 1986:
Zweefjes (Zweefvliegen, LR) tikken op de Huizerpier in 1986 - Afdelingsreglementen

Prutschepper NJN, afd La/Bla, jrg 23 no 7, 1986:
Orchideeën.

idem jrg 23 no 8, 1986.

Vanellus Bond van Friese Vogelbeschermingswachten, jrg 39 no 4, juli/aug.1986
Nestplaatsen van de Huismus - Nesten van Huismussen, samenstelling en bewoners - Korhaan uit Friesland verdwenen - Voortgang van het vogelonderzoek in en rond het windpark bij Oosterbierum - Interessante ringgegevens van trekvogels (2).

Veld en vitrine Fries Natuurhistorisch Museum, no 94, september 1986:
Muizenootjes in braakballen - Paddestoelen van Friesland.

Het Vogeljaar St. Het Vogeljaar, jrg 34 no 3, juli 1986:
Vogelleven rond de Grote Wielen - Nogmaals loodvergiftiging, ook bij de Waterral - Zichtbare voorjaarstrek langs de West-Zeeuwschvaamse kust - Kernramp fataal voor miljoenen trekvogels - Proefschrift over de Huismus - Het effect van inhalen van achterstallig onderhoud op landgoed "Windesheim" op 21 soorten broedvogels.

Vogels Ned.Ver.tot Bescherming van Vogels, jrg 6 no 35, sept/okt.1986:
Natuurontwikkeling in de Oostvaardersplassen - Groenling, waar kom je vandaan? - De Dollard bedreigd door aanleg van een haven bij Emden - Invasie van Middelste Jagers - Nederlandse weidevogels in Kazachstan of andersom? - De Kramsvogel, van wintergast tot broedvogel - Heilige Ibis.

De Wijde Blik St.Milieutijdschrift het Gooi, Vechtstreek e.o., no 1986/3, sept.'86:
Maaien op de heide - Verbindingswegen - Goois Natuurreservaat - Onderzoek heidefauna - Gifatlas - Heidebeheer?

VELDWAARNEMINGEN

Samengesteld door Jos de Jonge.

Roodhalsfuut	1	21-08	Naarderbos plasje	RP
Roerdomp	1	6-08	Stichtse Brug	EL
Purperreiger	2	19-07	Eempolder N.	RK
"	1	14-08	Hilv.Meent	EL
Lepelaar	1	27-09	Obs.hut "De Schollebaar"Oostv.p.	JJ/exc.
Kleine Zwaan	1	10-08	Oostvaardersdijk	CR/GR
Manengans	1 mn + 1 vr	13-09	en 16-09 Tienh.kan.,Kanaaldijk	JJ
Krakeend	2	6-08	Stichtse Brug	EL
Kuifeend	1 vr + 5 juv	13-07	Eempolder N.	RK
Brilduiker	3	13-07	Stichtse Brug	EL/PD
Visarend	1	16-08	Lage Vaart, Z.O.Flevo	
"	1	13-09	(vis etend in hoogspanningsmast)	CR/GR
Wespendief	3	10-08	Omg.Kromslootpark, Almere	JF
"	3	16-09	Einde Gooi	CR/JK/GRK
Sperwer	1	6-08	Westerheide en N.O. H'sum	AV
"	1	3-10	Naarderbos	AV/ND
Buizerd	3	13-09	Hilversum	DJ
"	1	4-10	Breukeleveense eendenkooi	JJ
Slechtvalk	1	13-09	Tafelbergheide	EF
Boomvalk	1 vr	4-08	Omg.Kromslootpark, Almere	
"	3	21-08	(deed aanval op Visarend + prooi)	JF
"	1	3-09	Langgewenst, H'sum	EL
Patrijs	7	7-09	Omg.eendenkooi Breukeleven	JJ
Waterral	1	5-10	Schaep & Burgh, 's-Graveland	CR/HP/GR
Porseleinhoen	3	10-08	t.N.v.Muiderzand, Zd.Flevo	CR/GR
Bontbekplevier	5 ad + 1 juv	13-07	Gooimeerkust, Magdaleen	JJ
"	1	6-08	Knardijk	CR/GR
Strandplevier	2 ad + 1 juv	13-07	Stichtse Brug	EL
Goudplevier	150	10-08	Slikveldje Holl.Brug, M'berg	AV
Kemphaan	3	6-08	Stichtse Brug	EL
"	3	6-08	Slikveldje Holl.Brug, M'berg	AV/ND
Zwarte Ruiter	1	6-08	Stichtse Brug	EL
Oeverloper	1	6-08	Slikveldje Holl.Brug, M'berg	AV/ND
"	9	6-08	Stichtse Brug	EL
"	2	5-09	Stichtse Brug	EL
Wulp	1	13-09	Egelshoek weiland? H'sum	JJ
Regenwulp	?	17-08	Bussumerheide	CR
Kluut	1	6-08	Slikveldje Holl.Brug, M'berg	AV/ND
Grauwe Franjepoot	2	10-08	Oostvaardersdijk bij Knardijk	CR/GR
Zwarte Stern	1	6-08	Stichtse Brug	EL
Visdiefje	ca.40	6-08	Slikveldje Holl.Brug, M'berg	AV/ND

Zure regen

Regelmatig leest men in de krant over stervende bossen door zure regen. De situatie in Gooi en Vechtstreek is niet bekend. De Vereniging Leefmilieu gaat daarom een onderzoek doen.

Bomen sterven om vele redenen. De belangrijkste oorzaken in de regio zijn: ouderdom, verkeerde boomsoort (exoten, niet voor zandgrond geschikte boomsoorten), grondwaterdaling (hier komen we het volgende nummer uitgebreid op terug, red.), ziekten en zure regen. Vaak is de echte oorzaak niet aan te wijzen. Meestal is het een complex van factoren. Bijvoorbeeld doordat er een verkeerde boom is geplant is die bevattelijker voor ziekten, of doordat de grondwaterstand is gedaald kan de boom de schade door zure regen niet meer opvangen. Om nu te weten hoe erg het in Gooi en Vechtstreek is gesteld gaat Leefmilieu een inventarisatie uitvoeren.

Zure regen

De meeste sterfte-oorzaken van bomen zoals hierboven vermeld spreken voor zich, waardoor de zure regen veroorzaakt wordt en wat het is, wordt hieronder beschreven.

De zure regen is dat deel van de luchtverontreiniging wat een verzurende werking heeft op de bodem. Het hoeft dus niet zuur te zijn in de lucht of het regenwater (anders zou er azijn regenen i.p.v. water). De stoffen die deel uit maken van de zure regen zijn: zwaveldioxide, stikstofoxiden en ammoniak.

In steenkool en aardolie zit zwavel. Als dit er niet voor verbranding uitgehaald wordt, verbrandt het tot zwaveldioxide. Zwaveldioxide vormt met water (onder invloed van zonlicht) zwavelzuur. In Nederland komt ongeveer 480.000 ton zwaveldioxide vrij. De industrie is de grootste leverancier (resp. centrales 38%, raffinaderijen 30% en overige 19%).

Ook de stikstofoxiden komen vrij bij verbrandingsprocessen. Vooral in benzinemotoren (auto's) ontstaan deze oxiden (41%). Vanuit de industrie komt ook 41% in de lucht (resp. centrales 21%, raffinaderijen 4% en overige 16%). In Neder-

land komt 504.000 ton stikstofoxiden vrij. Ammoniak is een stof die vooral in Nederland in grote hoeveelheden vrijkomt. In tegenstelling tot zwaveldioxide en stikstofoxiden verspreid ammoniak zich niet over grote afstanden. Het is een stof die ontstaat in dierlijke mest (varkens-, koeien- en kippenmesterijen). Vooral in een omgeving waar veel mesterijen staan (Gelderse Vallei, de Peel, Achterhoek) zijn dan ook overal de gevolgen van ammoniakschade te zien. Vrijwel al de 3.000.000 ton ammoniak komt uit mest. Bovenstaande stoffen komen natuurlijk ook als het niet regent in de lucht. Het is ook niet zo dat alleen als het regent deze stoffen in de bodem komen. Strikt genomen is de naam 'zure regen' dus fout. Feitelijk zou 'zure depositie' beter zijn, maar omdat iedereen spreekt over zure regen handhaven wij deze term.

Het onderzoek

In eerste instantie willen we als Leefmilieu globaal kijken, of er sprake is van schade aan bomen (door alle hierboven genoemde oorzaken) in het Gooi en de Vechtstreek. Daarom hebben we het onderzoek eenvoudig gehouden. Voor het inventariseren doen wij een beroep op mensen die in de regio regelmatig onderzoek doen. Wij vragen aan hun om, als ze toch in het veld zijn, meteen naar de schade aan naaldbomen te kijken. Naar loofbomen wordt nog niet gekeken, omdat de schade hier veel moeilijker herkenbaar is. Om alles makkelijk verwerkbaar te houden voor ons hebben wij een enquête-formulier ontworpen waar per kilometervak (zie topografische kaarten) de gegevens op kunnen. Een voorbeeld van zo'n formulier zie pag. 116. meerdere exemplaren zijn bij ons verkrijgbaar.

De schadesymptomen

Zoals hierboven al gememoreerd wordt

alleen gekeken naar de zichtbare kenmerken aan naaldbomen, nl. het tellen van de naaldjaargangen. Een naaldjaargang is het aantal naalden wat in een groeiseizoen aan de boom komt. Deze naalden zitten bij elkaar op één lid, waardoor het vrij gemakkelijk te onderscheiden is van de andere jaargangen (fig 1c dennen en 2c sparren). We onderscheiden zwaar, matig en niet aangetast.

Dennen

zware aantasting: De boom bezit weinig of geen naalden van de eerste jaargang en geen van de voorgaande jaargangen (fig 1a).

matige aantasting: De eerste jaargang is volledig aanwezig. De tweede slechts ten dele of in het geheel niet. De derde jaargang is afwezig (fig 1b).

geen aantasting: Alle drie de jaargangen

zijn vrijwel volledig aanwezig. De derde kan afwezig zijn (fig 1c).

Sparren

zware aantasting: Er zijn maximaal twee jaargangen geheel of gedeeltelijk aanwezig (fig 2a).

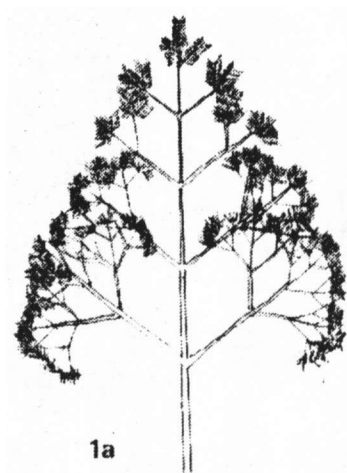
matige aantasting: De eerste twee jaargangen zijn volledig aanwezig. De derde en vierde jaargang slechts gedeeltelijk of in het geheel niet (fig 2b).

geen aantasting: Er zijn vijf tot zeven jaargangen geheel of gedeeltelijk aanwezig (fig 2c).

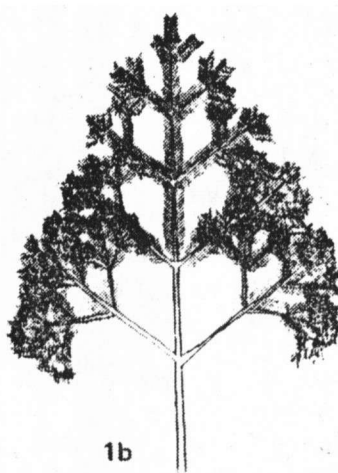
Voor formulieren en vragen

Vereniging Leefmilieu het Gooi, de Vechtstreek e.o.

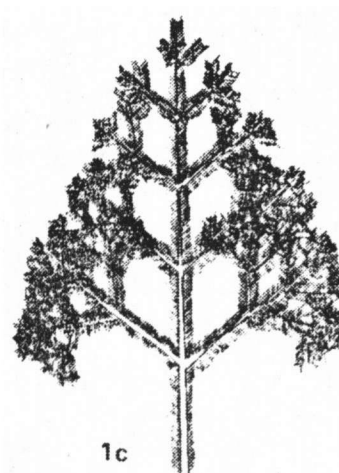
Hoge Larenseweg 258
1222 RM Hilversum

1a

1b

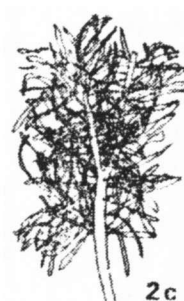
1c

2a

2b

2c

Index op auteur 19e jaargang "Korhaan" 1985

Beyfers F.	Fietstocht door de Vechtstreek 25.5.85	19(5):114
Dieperink P.	Ontwikkeling populatie Oeverzwaluw in Gooi e.o. 1983/84	19(1):15-17
"	Verkeersslachtoffers op talud Stichtse Brug	19(6):130-134
Fuchs H.	Een in Rusland geringde Kokmeeuw in Naarderbos	19(1):20
Harder J.	Zestien jaar uilenexcursies Groeneveld (1970-'85)	19(2):39-40
"	De Grote Pijlstormvogel v/h Laarder Wasmeer	19(4):86
"	Een slaapplaats van Turkse Tortels	19(6):127-129
Hemmers M.	Vogelcursus	19(6):136-137
Jonge J.de	Kleine bloemlezing uit de lusthof v.d. inktkoelies	19(2):37-38
Jonkers D.A.	Blauwe Reiger en Geelgerande Watertorren	19(1):22-23
"	Meeuwenslaapplaatsen in randmeren en Vechtpl.gebied	19(3):55-58
"	Verspreiding en aantallen van de Bosuil in 1985 tussen Vecht en Eem	19(5):112-113
Klippel N.	Eerste voorjaarswaarnemingen 1984	19(1):18-19
Lam E.	Winterwaarneming Koekoek in Zd.Flevoland	19(2):38
"	Braakbalanalyses v.Steenuilen omgeving Vreeland	19(2):43-45
"	Een bosspitsmuis als haviksprooi	19(3):64
"	Globale broedvogelinventarisatie kust Oostermeent t/m het Raboes	19(4):75-77
"	Broedvogelinventarisatie "Omroepkwartier NOS" Hilversum 1985	19(5):99-101
Moolenbeek R.G.	Een "Kruisbek"-scholekster in het vechtplassengebied	19(1):24
Poel P.v.d.	Bliksembezoek Kleine Zilverreiger Laarder Wasmeer	19(3):63
Ram N.	Excursie Hondsbosse Zeewering, De Putten en Het Zwanewater	19(6):126
Russer H.	Excursie Amsterd.waterleidingplas bij Loenen	19(6):137-138
Sinoo R.	Verslag excursie Laarder Wasmeer 10.3.85	19(2):41-42
"	Rondje Oppad-Kromme Rade 5.5.85	19(3):58-59
"	Ochtendexcursie "Schaep & Burgh" 8.4.85	19(3):65-66
"	Vogels kijken in Senegal I	19(4):79-85
"	Vogels kijken in Senegal II	19(5):103-111
"	Excursie Bergse Pad-Dammerkade 8.9.85	19(5):115
Taapken e.a., J.	De Reigerkolonie op Groeneveld	19(3):60-61
"	Eksters komen af op plekken waar heide is afgebrand I	19(5):98
"	Graspiepers op de Hoorneboegse Heide	19(5):115
"	Eksters op plekken waar heide is afgebrand II	19(6):127
"	Slaaptrek van Sijzen	19(6):134-135
Vermeule A.	Watervogeltellingen Gooi- en Eemmeer 1984-'85	19(4):87-90
Verschuren R.	Een nieuwe lente, een nieuw parcours	19(2):46
Volkersz P.	Ochtendexcursie Egelshoek-Tienh.kanaal 4.2.85	19(2):36
Westeneng C.	Excursie Laarder Wasmeer 14.10.84	19(1):21

LIJST VAN ADRESSEN DIE U NODIG KUNT HEBBEN

Het dagelijks bestuur

Voorzitter : H.Hardon, Dotterbloemlaan 39, 3742 ED Baarn, tel. 02154-18804
Sekretaris : W.Bindt-Bonnes, Oude 's-Gravelandseweg 9, 1406 LB Bussum 02159-12640
Penningmeester : L.Mudde, Slauerhoffstraat 6, 1382 RR Weesp, tel. 02940-11683
VWG het Gooi : Postbus 1028, 1200 BA Hilversum

Kontaktpersonen

Avifauna : A.P.Vermeule, Gr.Wichmanstraat 40, 1222 BR H'sum, tel. 035-857492
Eempolders : R.A.Kole, Tore Valk 22, 3752 SK Bunschoten, tel. 03499-82303
Nestkasten :

Propaganda : H.W.de Soete, zie boven
Vogelcursus : A.v.Klaveren-van Oord, Berkenhof 3, 1241VP Kortenhoef tel.035-61426
contr. Vogelwet: R.G.Moolenbeek, A.Voetlaan 14, 1244 PJ Ankeveen, tel. 035-62641
Korhaan : W.Duurland, M.Simonszhof 84, 1216 LM Hilversum, tel. 035-17222
Vogelasyl : B.v.Ingen, J.v.Schimmelstraat 6, 1411 VS Naarden, tel.02159-45658
Excursies : J.J.M.Hardon-v.Velsen, Dotterbloemlaan 39, 3742 ED Baarn,
tel. 02154-18804

Inzenden waarnemingskaartjes

J. de Jonge, Van Brakelllaan 26, 1215 PJ Hilversum

Afhalen waarnemingskaartjes

Ankeveen : R.G.Moolenbeek
Bussum/Naarden: L.Reddingius, Gr.W.de Oudelaan 22, 1412 AV Naarden, tel.02159-42508
Hilversum : J. de Jonge

Contributie : f 20.- per jaar, huisgenootlid f 7.50, Vogeljaar f 18,50

Gironummer : 2529179 t.n.v. penn. Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken
Slauerhoffstraat 6, 1382 RR Weesp

Opzegging van het lidmaatschap dient te geschieden vóór 1 november van elk kalenderjaar.

" De Korhaan "
Uitgave Vogelwerkgroep Het Gooi e.o.
Postbus 1028 , 1200 BA Hilversum

port betaald
Hilversum

